

ТРИБЮН REVUE HEBDOMADAIRE **TRIBUNE**
UKRAINIENNE

Число 29-30(287-8) рік вид. VII. 2 серпня 1931 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr).

Париж, неділя, 2 серпня 1931 року.

«Соловецька каторга» (документи). Так зветься книжка, що оголошує друком де-які листи та свідчення збігців з Соловецького концентраційного табору до Фінляндії, яка допіру оце вийшла. Про неї згадку знайде читальник в бібліографії цього числа. Але самою згадкою обмежитися не можна: невелика розміром та книжка впрост страшна. Там на 68 сторінках зібрано стільки горя, муки, слів і крові, що кожен рядок жахом проймає. Її боляче і тяжко, і страшно перечитати. А вистрадати, пережити, перебути те самому! Ні, не пережити, не перебути, а переживати, перебувати, бо ті неслівські страждання терплять довгими роками наші земляки в московській неволі.

Багато горя і муки зазнав наш народ в минулому, але ж такого — ще не було: «Таких мук, — пише один з свідків, — не було споконвіку, які видумали московські та жидівські кати, аби тільки вигубити українських, донських, кубанських та кавказьких людей».

Та не зломали нашого народу гекатомби Лебедина і Кодні, ні руїни Батурина та Старої Січі, ні каналська робота й сніги Сибіру, ані каземати Соловецького монастиря та Марієнбургу. Не викориняють його і нелюдський терор чека та концентраційні лагері червоних катів.

Знайдіть у собі сили перечитати до кінця цю скроплену кров'ю людською книжку, і ви самі зробите висновки з неї на далі для нас, тут на чужині сущих.

Обов'язком еміграції було подати світові той голос, що вирвався з новітнього пекла. Та видавши ці свідчення в оригіналі мовою україн-

ською, ми лише на половину виконали наше завдання наш обов'язок.

Еміграція повинна подбати про те, щоб зробити приступними ці страчні документи культурному світові. Конче треба і по змозі найшвидче видати цю книжку в перекладі на чужі мови, принаймні французьку.

Де-які риси з життя школи на сов. Україні

В своїх звітах і доповідях про стан шкільництва на сов. Україні народні комісари освіти завжди пишаються зростом шкіл і учнів в порівнянні з дореволюційним періодом, але дуже рідко зупиняються на питаннях про те, в яких умовах провадиться навчання, оскільки правильно відбувається загальна шкільна повинність і т. и. Тому то приходиться дорожити кожною звісткою, яка кидає світло на ці мало з'ясовані явища шкільного життя, тим більше, коли такі відомості носять сфідційний характер.

Нема чого розводити тут про те, яке велике значіння для успіху шкільної справи має забезпечення школи відповідним помешканням. Цілком зрозуміло, що земства увесь час значну частину свого бюджету уділювали на будову нових шкільних помешкань, при чому в останній час приходили їм на допомогу міністерство нар. освіти та міністерство державних маєтків, яке безплатно відпускало дерево з державних лісів на будову та ремонт шкільних помешкань. За весь час панування большевицької влади не тільки не збудовано нових шкільних приміщень, а навіть в багатьох випадках не повернуто школам власних їхніх помешкань, які й по цей час залишаються в посіданню ріжних сфідційних установ і прсфесійних організацій.

Про те, як стоїть справа з забезпеченням шкіл приміщенням, знаходимо де-які вказівки в статті М. Скрипника «Завдання робітництва у загальному навчанню» («Комуністична Освіта» ч. I. 1931 р.), бо «повних даних по цілій Україні, — як признається М. Скрипник, — ми не маємо, бо на це питання більшість районів нам відомостей не дає». Як свідчить М. С., на 1 листопада 1930 р. в 138 районах було передано під школи 1.240 колишніх глитайських приміщень, і тут же додає, що під школу даються не найбільш підходящі приміщення, бо «вони використовуються часто-густо під різні установи і канцелярії, правління то-що. Так само кепсько стоїть справа з виконанням постанов уряду та комуністичної партії про передачу під школу вс'х тих приміщень, що раніше в попередні часи були шкільними приміщеннями. Так, наприклад, в Харькові не передано під школу 10 колишніх шкільних приміщень, в Дніпропетровському біля 30, при чому, по секрету вам скажу, що в Дніпропетровському одне шкільне приміщення, колишня гімназія, ще й досі занята міськрадою прсфесійних спілок».

Правильне відвідування школи учнями залежить в значній мірі від матеріальних умов життя самих учнів. Большевицька влада уро-

чисто проголосила, що вона бере на себе забезпечення учнів одягом, взуттям та гарячими сніданками.

З тої-ж статті М. Скрипника довідуємося, що в III районах з 800.288 учнів заходами місцевих організацій було забезпечено зимовим одягом 53.963 учня, або 6,7 відс., а в 113 районах з 808.870 учнів було забезпечено взуттям 7,4 відс. загального числа учнів. Правда, крім місцевих організацій, про постачання взуття має дбати також шкіртрест, але, як свідчить той же автор, з боку шкіртресту був певний опір виконанню цього завдання: по-перше, він поставив наркомосу таку вимогу: «добре, ми беремо це завдання на себе, але дайте нам колодки»; по-друге, в багатьох місцях надіслав для дітей віком 8-10 років чобітки не більші, як для дитини двох років.

Що-до забезпечення учнів шкіл гарячими сніданками, то тут таку-ж саботажну діяльність виявили наркомторг і Вукоспілка, і, розуміється, діти не будуть ситі обіцянкою М. Скрипника «організувати суспільну широку перевірку виконання завдання» цими установами.

Вже не раз доводилося мені в своїх статтях указувати на те, що продукція підручників стоїть дуже зле. Тепер з'ясовується, що й ті підручники, що виходять у світ, не завжди справно доходять до шкіл. Так, був випадок, коли транспорт підручників з Києва до Винниці йшов 52 дні. Поширення підручників покладено на ДВУ і Книгоспілку, і обидві ці організації не досить добре здійснюють це завдання. Так наприклад, при ревізії Книгоспілки з'ясувалося, що на складах Книгоспілки находилася велика кількість нових підручників, по-над мільйон, що не були розподілені по районах. Оголошуючи цей факт в згаданій тут статті, М. Скрипник знов додає: «перед нами стоїть завдання організації суспільної перевірки забезпечення шкіл підручниками».

Ще гірше стоїть справа з забезпеченням учнів зшитками: на одного учня на квартал припадає лише 4-5 зшитків. Правду каже М. Скрипник в своїй статті «Загальне навчання та політехнізація шкіл» («Ком. Освіта» ч. 2-3 1931 р) що «це голодна норма, це норма нижча за мінімальну потребу», але своїм признанням ніскільки не здивує він читача, який протягом ось вже скількох років на своїй шкурі відчуває голодову норму в задоволенню своїх тілесних і духових потреб.

Не треба дивуватися тому, що в наслідок такої системи забезпечення шкіл приміщеннями, а учнів одягом, взуттям, сніданками, підручниками та зошитами лише невеличкий відсоток дітей справно відвідує школи, протягом встановленого законом терміну. Так, коли взяті тих, що поступили у семирічки 1921-22 р., за 100, то на другий рік залишилося з них в школі 64,6 відс., на третій рік — 40,6 відс., а в 1927-28 р. на 7 рік залишилося лише 12 відс..

Може бути, що причина завчасного виступу дітей із школи криється не тільки в матеріальній незабезпеченості шкіл і учнів, але й в самій системі навчання і виховання. Не буду тут зупинятися на освітленню цієї системи, про це тако-ж вже доводилося мені говорити на сторінках «Тризуба», вкажу лише, що навчання в школі чим далі йде гірше через те, що знижується фахова підготовка учительства та погіршується його матеріальне становище (про правне положення учитель-

ства не може бути мови, бо учительство на сов. Україні є увесь час безправне).

Справді, для покриття дефіциту учителів переводиться відрядження на педагогічну практику навіть студентів 1-го курсу педагогічних ВИШ'ів і технікумів, а крім того мобілізується учителів, що працюють на іншій роботі. (Див. статтю М. Скрипника «Завдання робітництва у загальному навчанні» стор. 9).

Чи можна вимагати успішної діяльності від тої школи, в якій учительську працю виконує особа чи то з примусу, чи то на основі «учительської бранки»? А до того — треба додати — одержує за свою працю платню «не хлібом, а борошном, і багато було випадків, коли вчитель одержував харчі помбикормами (?), себ-то те, чим годують тварину, аж до вівса» (там же 13 стор.).

Наведені тут побутові риси з життя школи на сов. Україні недвозначно свідчать про повний занепад шкільної справи під большевицьким пануванням.

Ст. Сірополько.

На східньому фронті без змін.

Що як би оповісти малим дітям таку казку: недалеко від великого, багатого міста, в лісі отаборилася юрба розбійників, що грабували і нищили околицьні села; і ось ці розбійники звернулися до міста з такою заявою: «дайте нам, — просто так собі, — дайте зброї, грошей, людей, ми станемо через це значно міцніші, могутніші, не будемо вас боятися і нарешті, нарешті переможемо вас і знищимо ваше місто?»

Напевно ж хтось з дітей перервало б оповідання і крикнуло — «та цього не може бути, ніхто ж їм нічого не дасть!» І справді, навіть у казці такого не може бути, але за наших теперішніх часів дійсність иноді є фантастичніша за всякі казки, а те, що не може бути в казці, відбувається в дійсності.

Існує держава, яка запровадила у себе нечуваний соціальний терор, нищучи все, що має спільного з цивілізацією, культурою, релігією, яка, скориставшись з цілком випадкових обставин, підбила собі і заокупувала низку інших, нічим з нею не зв'язаних, крім сусідства, держав, держав, що стоять на значно вищому рівні культури, тримає їх під собою шляхом надлюдського національного і соціального терору, шляхом запровадження по них цілковитої панщини. Є держава, яка за своє завдання поставила, зазначивши навіть це урочисто в своєму основному законі — своїй конституції — знищити сучасний лад по всіх державах світу, запровадивши там свій, яка труїть цілком одверто весь світ, розповсюджуючи бацилі найнебезпечнішої епідемії з ознаками і цілковитої аморальності, і напівбожевілля, і войовничого атеїзму, змішаного з якимсь релігійним фанатизмом...

Але замість того, щоб вжити всіх заходів знищити зараз же по появленні це джерело всіяких найнебезпечніших криз, розрух та катастроф або хоч цілком ізолювати його, інші держави, може близькозоро надіючися на швидке переродження його під своїм впливом, на поступову його еволюцію в сусідстві з цивілізованішими державами, не тільки не нищили його, визнаючи поневолені країни, але навіть не ізолювали його, це джерело, а, навпаки, сприяли його розвитку.

І виявилось незабаром, що не вони мають вплив на цю державу, а вона на них, що буйним квітом квітне по всіх землях антидержавне, анти-

соціально, антинаціональне, антирелігійне учіння, яке поширює ця держава, що повстають повсюди під впливом цього злочини, розрухи, катаклізми.

І стали ширше розкриватися очі у всього світа...

Перед у цьому вела найшляхетніша з націй, що запровадила в життя колись справжні, не зфальшовані гасла братерства рівенства, волі.

Гостро виступала в цьому ж напрямкові проти східньої барбаринської держави могутня володарка морів з своїм непохитним з давних давен державним устроєм.

Залунав з мурів сивого віковичного міста, як та сурма архангела, заклик до всіх ратувати найцінніші здобутки людського життя, релігію, цивілізацію, науку.

Стрункими лавами шикувалася молодь, одягнена в сорочки різних кольорів.

І інші держави, і величезна заморська, і невеличка європейська з вояком-королем на чолі, і шойно повсталася з руїн майже сторічної неволі, всі вони ніби-то зрозуміли, де найголовніша небезпека для всесвітньої цивілізації, всі вони звернули уважно очі на схід, всі інстинктивно повернулися єдиним фронтом проти сходу.

І східня держава незабаром побачила справжню свою небезпеку, свою цілковиту ізольованість, свою неминучу економічну блокаду, а може і воєнну інтервенцію з боку цілого культурного світу.

Тоді держава ця, що посідає просто невичерпні велетенські природні багатства, що абсолютно проте не вміє їх експлуатувати, не має для цього ні коштів, ані відповідних наукових сил, ані вміння, держава ця з властивою їй, скажимо... сміливістю, звернулася до цього цілком принципово протилежного їй, цілком ворожого табору, до табору, який вона органічно ненавидить, який відверто збирається знищити, звернулася до кодної з окремих держав цього табору і сказала: «позичте мені величезні кошти; дайте мені відповідних фахівців, навчіть мене, допоможіть мені стати могутньою, непереможною і тоді я... переможу вас, подолаю, знищу чи то зброєю, чи то економікою»...

І те, що є неможливе, не реальне навіть в казці, є цілком реальне, цілком можливе в нашій сучасній дійсності.

Не тільки ніхто не засміявся з цієї пропозиції, не тільки ніхто не крикнув: «та це ж неможливе!» а, навпаки, сталося щось просто нерозуміле.

Не кажемо вже за одну з наймогутніших колись держав, яка з тих чи тих причин, ніби-то цілком позбавлена розуму, допомагає цій східній державі, наводнюючи її своїми фахівцями, своїми капіталами, своїми винаходами, машинами, знаряддям.

Але і друга держава з найстарішою культурою в світі, що запровадила у себе недавно устрій, який з успіхом міг би боротися з впливами сходу, складає трактати, дружні договори з східньою державою і хоче випередити інші, надсилаючи їй свої вироби, будуючи для неї потрібне, запроваджуючи торговельні зносини в широкому масштабі.

Третя країна, що вела ніби-то перед у цій боротьбі зі сходом, теж розпочинає, з власної ініціативи, дружні переговори, читаємо в газетах про повернення від неї флоти, про широкий торговельний договір, про велику позичку.

Велика заморська країна, що ніби-то навіть чути нічого не хоче за східню державу, de facto провадить з нею велику торгівлю, постачає їй свої найкращі машини, своїх першорядних фахівців.

І невелика, але багата країна з королем-вояком і могутня володарка морів утворюють цілі плани величезних позик для східньої держави, щоб направити її фінанси.

Ніби-то цілі перегони повстають по-між державами, щоб як найскоріше допомогти, як найбільше сприяти найлютішому ворогові західньої цивілізації, свавільному окупантові нещасних культурних країн, незалежність яких визнавали-ж колись ці самі західні держави.

Чому ж це сталось?

Кожна держава гадає, що запроваджуючи з східною державою торговельні зносини, вона спричиниться до зменшення своєї сучасної господарської кризи, що, вкладаючи свої капітали в будівництво східної держави з великими можливостями, вона добре заробить...

І не бажають вони собі давати добре відчиту в тім, що саме роблять, бо ж своїми силами вони ще зміцнюють нечуване поневолення, знищення заграбованих держав, бо власними руками, власними капіталами вони сприяють існуванню і зміцненню надалі того вулкана, який одного може і не так далекого і в усякім разі не прекрасного дня вибухне з незнаюмою силою і спричиниться до нечуваної катастрофи, де загинуть не тільки позики, але і самі кредитори. Заплющують на це очі, втішають себе прислів'ям, хто, мовляв, не ризикує, той нічого не може виграти, після нас — хоч потоп... і л'ють воду на млин східної держави. А східна держава лише мовчки руки собі потирає, бачучи, як, справді, багато води л'ється на її млин, що майже переставав уже працювати в майже цілковитому безводді.

Але ж і це не все. Західні держави ніби-то і забули, що найголовніша небезпека для всього світу є на сході. Вони, сприяючи східній державі; водночас розпочинають суперечити, ворогувати по-між собою, утворюється де-кілька ріжних фронтів, повстають серйозні суперечки по-між де-котрими з них, триває запекла політична боротьба на взгір'ях вічного міста, поділяється Європа на ворожі фронти, ослабляючи тим, ламаючи єдиний свій фронт проти єдиної справжньої великої небезпеки.

І роззявляє беззвучно свою пащу червоний регіт, сміється він, бо він є третій, якому можна радіти, бо він своїм приєднанням може зміцнити той або той фронт, бо вже залицяються до нього, бо вже вводять його, як цілком рівноправного, бажаного навіть члена до свого товариства. І вже запрошують представників червоної держави до всіх конференцій, до всіх з'їздів, зборів на яких вона правно не може брати участі, прислуховуються уважно до кожного слова цих представників, до кожного їхнього виразу... А вони, ці представники, цілком дотримуючися гасла своєї країни; «хочеш війни, галасуй на весь світ про своє прагнення миру», в своїх промовах зазначають, що справді, їхня держава бажає миру, справді бажає мирно провадити своє будівництво, але не має на то коштів, отже пощастить дістати ці кошти, буде мирне будівництво, буде мир, а як що не пощастить...

І хитають поважно головами представники Європи і кажуть, самі не вірючи своїм словам: «а справді це мабуть миролюбива держава, вона прагне миру, треба позичити їй кошти на її відбудовання».

Але, доводячи за своє миролюбство, не змінює ж червона держава своєї конституції, де кінечним завданням стоїть знищити всі держави світу, але в унісон великим мирним промовам у Женеві, у Лондоні, у Парижі, стують молотки, гуркочуть машини там, по тих таємних просторах, по-за новим китайським муром... це на позичені від інших держав кошти під керівництвом надісланих з Європи й Америки інженерів будують поневолені раби тракторні заводи, що їх так легко переинакшити на танкові заводи, це будують фабрики штучних удобрень, що їх так швидко можна змінити на фабрики смертоносних страшних газів, це будують заводи сільсько господарських машин, що можна зараз же пристосувати до виробництва кулеметів...

Перед великою війною закидали німцям, що вони запроваджують широко шпіонаж, вбачали велику небезпеку в німецьких колоніях, розкиданих по Росії. Але ж це були хоч цілком видні, помітні осідки німецького імперіялізму, який прямував nach Osten.

А скільки ж розкидано по цьому світу осідків цього червоного імперіялізму, який прагне оволодіти цілим світом і осідків непомітних, незнаних, невідомих ані кількістю, ані якістю!.. І що ж ці осідки, ця агентура по всіх країнах, це все працює для всталення миру!?

Але не звертає уваги на це все Європа. Вона, інстинктивно почувавши наближення страшної небезпеки, нечуваної катастрофи, хоче себе заспо-

коїтн, жадібно прислуховується до кожного слова представників тої держави, тлумачучи їх так, як їй здається, як їй би хотілося.

23 червня 1931 року в Москві, на з'їзді господарських організацій виголосив промову генеральний секретар всесоюзної комуністичної партії. Промова ця чомусь своїм змістом збудила величезну сенсацію, сила спеціальних телеграм, статей, подавали її в світлі чогось цілком нового, цілком несподіваного, сенсаційно крутого звороту на нові рейки, сенсаційно крутого розриву з старим, урочистого заповідання нового пророка з нової Синайської гори спалити все, чому раніше за його ж наказом поклонялися, а поклонятися надалі тому, що досі за його ж наказом палили. За одноманітними першими газетними повідомленнями червоний диктатор у своїй промові ніби-то зазначав, що потрібно повернутися до капіталістичної системи винагорожування робітників, до розрізнення платні за різну роботу. Слід ніби-то значно більше притягати до співділання в промисловості фахівців і вчених царських часів, слід повернутися до 7-денного тижня з загальним для всіх днем відпочинку, слід скасувати фабрично заводські комітети, запровадити одноособове керівництво підприємств. І підкреслювали газети, що ця промова означає кінець комунізму, який сам себе знищить.

Мимоволі повстає запитання, хто саме утворив цю метушню, цю сенсацію навколо цієї промови? Чи ті, що навіть на власні вуха чули її і пустили ці сенсаційні поголоски, чи мало поінформовані, мало обізнані з справжнім станом річей «власні кореспонденти», не розібравши добре в чім річ, зробили це, може навіть неочікувано для представників східньої держави, які вже згодом почали підтримувати ці сенсації, підогрівати їх? Бо ясно, таке ставлення до цієї промови корисне, цілком є на руку провадарям червоної політики в червоній державі. Бо зрозуміло, за такого ставлення до цієї промови, легше дістати потрібні кредити до внутрішнього відбудування червоної держави. І справді лейтмотив великої частини преси (віримо, що лише тимчасово) брешить так: «червона держава тепер дбає лише за своє внутрішнє будівництво, вона круто міняє свій курс, їй не потрібна війна, отже з червоною державою слід підтримувати дружні стосунки, їй слід допомогти кредитами»...

Один поважний польський орган преси твердить, що совітьська дипломатія вживає всіх заходів забезпечити собі мир з іншими державами, встановити з ними добрі торговельні стосунки, що совіти справді бажають миру і бояться війни. Безумовна правда є, що для совітів війна тепер не вигідна, вони ще не зміцніли внутрішнє, не остаточно відбудувалися, вони за слабші ще за інші держави, а ось коли вони зміцняться, змогутніють, коли закінчиться внутрішнє їхнє будівництво, коли вони, через це та через безпрестанну непомітну розкладову роботу серед інших держав, стануть сильніші за них, за органічно їм ненависні держави, сильніші і зброєю і економікою, коли війна їм буде вигідна, то що-ж і тоді вони співатимуть солодких пісень про мир?!

Але за це забувають, але на це заплющують очі, всі переконують себе, що там розпочалася нова політика, недаремно навіть царські коштовні папери з'явилися на Варшавській чорній біржі.

Недаремно кореспонденти з таємних джерел повідомляють, що Бухарина делеговано до Європи провадити переговори з соціалістичними російськими емігрантськими колами. Цілком можливо, що переговори ці і відбудуться. На нашу думку погодження російської білої еміграції, і то не тільки соціалістичної, а і інших відтінків, з червоною «єдиною неподільною» є лише питання часу.

Але що-ж саме такого по суті нового сенсаційного сказано в цій промові? в чім саме полягають глибокі зміни, корінні реформи, що їх має бути запроваджено? По переду промовець каже, що в зв'язку з ліквідацією безробіття, зростанням промислу і поліпшенням умов життя на селі, помічається великий брак робочої сили, так потрібно за часів «будівництва соціалізму»; вихід з цього промовець вбачає або в механізації підприємств (але для запровадження ж механізації теж потрібна робоча сила), або в

планомірному перекиданні робочої сили з колгоспів до міста, до промислу.

Трудно, на нашу думку, вбачати в цьому ніби-то повернення до буржуазних форм господарювання, вбачати щось нове, навпаки, це є по суті розвинення, поширення цілковитого знищення людини, як одиниці, цілковитого її закріпощення з правом держави перекидати її куди треба, з села до міста і навпаки, з одного району до іншого, це є спроба перекидати селянську масу, хоч і колгоспну, але всетаки селянську, не зовсім ще певну, до міста, щоб її там навчити, пообтерти, опролетаризувати.

Попутно повстає промовець проти тенденції прихильників лівого ухилу запровадити по можливості зрівняння заробітної платні, тоб-то так звану «уравнілівку». Але-ж треба зазначити, що цієї «уравнілівки» досі ніде і не заведено, всюду існує велика різниця в заробітній платні, і між платнею якого небудь висококваліфікованого токаря по металю і чорнороба діапазон дуже великий. Існує там для заробітної платні 17 ступнів, і висококваліфіковані робітники дістають дуже високу платню.

Далі. Яку сенсацію зробили відомості, що п'ятиденний безперервний тиждень ніби-то ліквідується, з поверненням до старого. І це після того, як Ларіна винагородили орденом Леніна за винахід «п'ятиднівки», як по багатьох країнах дебатують про доцільність цієї реформи! Але-ж ніде в своїй промові оратор не зазначає про потребу ліквідації «п'ятиднівки» з запровадженням 7-денного тижня. Він каже тільки, що по деяких підприємствах перейшли на «п'ятиднівку» наспіх, не провівши підготовчих робіт, не встановивши відповідних змін робітників, цілком рівноцінних що-до своєї кваліфікації та відповідальності за свою роботу, п'ятиднівка по таких підприємствах дає шкідливі наслідки, отже слід або позбавитися цих шкідливих наслідків або тимчасово і то тільки для цих підприємств повернути 7-денний тиждень з тим, щоб, провівши відповідну підготовчу роботу, повернутися знову до «п'ятиднівки». Цілком можливо, що таких підприємств є досить великий відсоток, це вже інша річ, але категоричного, принципового зречення від п'ятиднівки в цій промові ніде не видно.

Чи справді-ж є корінне зрушення дотихчасової політики що-до інтелігенції?

Не треба забувати, що промовець у цьому уступі робить наголос на робітничій інтелігенції, на потребі для робітничої класи створити власну інтелігенцію, він зазначає, що крім технічних сил з робітничої класи з вищою теоретичною освітою слід її доповнювати висококваліфікованими робітниками-практиками, підкреслює, що серед такої робітничої інтелігенції не слід робити різниці між партійним і безпартійним.

І лише наприкінці цього уступу промовець зазначає за представників іншої, не робітничої, інтелігенції, зазначає, що частина цієї інтелігенції змінила свої стосунки до совітської влади, отже і совітська влада може змінити своє ставлення до частини цієї інтелігенції. Не слід уважати, каже він, що кожен фахівець старої школи є вже безумовно шкідник і злочинець, який поки-що є на волі.

Що ж нового в цьому? Знаємо ж ми добре, що без фахівців совіти обійтися не можуть, фахівців, шкідників з тамтешнього погляду, тепер же навіть не розстрілюють, запроваджуючи для них примусові роботи з свого фаху під доглядом ІПУ. А гасла про людські очі, зрозуміло сприятливого ставлення до старих фахівців, до притягання їх до співділання оголошено було ж, здається, другого ж дня по Шахтинському процесі, по запровадженню робітничого контролю. У тому, що промовець зазначає про конечність переходу великого промислу на господарський розрахунок, на самокупність, після того, як великий промисел уже частинно розпочав виробляти і тим самим заробляти, вбачають ніби-то повернення до капіталізму. Поки в совітах існує, хоч може і трохи своєрідна фінансова система, в пропозиції бути ощаднішими, калькулювати вартість своїх виробів, користатися кожному підприємству з власних, правда суворо врегульованих прибутків, навіть смішно вбачати повернення до капіталістичної системи. Навіть натяку ніде в промові про скасування «фабзамковів», ці своєрідні суто робітничі організації безумовно залишаться і надалі, мова іде про поглиб-

лення «єдиноначалія» запровадженого декретами ще 1929 року, тоб-то, щоб на чолі трестів та інших підприємств стала одна особа — директор, управитель, а не ціла рівноправна колегія. Отже і тут немає нічого нового; нове може є в пропозиції зменшувати розмір підприємств, а не збільшувати, як це робилося досі, ну це вже цілком внутрішня не принципова реорганізація, такі реформи дуже властиві большевицькому устроєві: сьогодні так, а завтра цілком навпаки, але-ж це не в галузі принципів, доктрин, ортодоксальности.

Оце і все! як бачимо, вся газетна метушня зводиться до нічого, мусимо констатувати, що «на східньому фронті без змін». Немає жадних вказівок на якусь корінну зміну совітської політики, зовнішньої і внутрішньої, нема жадного заманіфестування різкої зміни в бік сталого миру. Викликав що промову, безумовно, дуже неспський стан «будування соціалізму в одній країні», не поводження з п'ятирічним планом, хоч і зазначає промовець на прикінці своєї промови, що проєктований на 1931 рік план є цілком реальний, бо виконано його по де-яких підприємствах навіть з перевищенням протягом півріччя. Здається тільки, що ці зауваження про виконання плану з перевищенням слід віднести до так званих ораторських вольностей.

Цією промовою, в додаток до інших промов за кордоном, хотілося, здається, зробити враження ще більше, ніби-то червона держава не має жадних войовничих намірів, що вона дбає лише про своє внутрішнє мирне будівництво, про добрі стосунки з іншими державами... Може під впливом цієї промови пощастить дістати ще якісь кредити, дістати таку потрібну валюту, дістати таку потрібну «передешку». А в газетах, вже по цій промові, справді читаємо, що Франція поспішає фіналізувати переговори про складання торговельного договору з совітами, що Англія гадає їм уділяти позичку.

Може і не лише одна ця промова спричинилася до цього, але-ж знову це вода на млин червоної держави.

І вона те використовує в своїх аносинах з західніми державами, здобуваючи поки-що над ними тактичні перемоги.

Та хотілося б вірити, що це лише тимчасово, що це не на довго.

Гл. Л.

15.VII.31 р.

Жінка в XX віці.

I

Ціллю цього побіжного огляду не є доводити справедливість жінорівноправства, або переконувати когось, що жіночий рух не є вигадкою кількох психопаток, лише представляє з себе могутню силу, яка щоденно розвивається і захоплює все ширші царини життя.

Ставати на такий погляд значило би відсовуватися по крайности літ на п'ятьдесят, та й взагалі непотрібно застановлюватися над питаннями, котрі раз на все вирішені позитивно кращими людьми всього світа.

Тим більше непотрібно мені ставити на ґрунт дискусійний тут в обличчя емігранток, які за тих десять літ злиденного еміграційного життя виявили себе правдивими феміністками і працею рук своїх утримували себе і свої родини нарівні з чоловіками.

Отже хочу накреслити образ досягнень жінок-феміністок в наших часах на цілому світі, в усіх галузях життя.

Тернистий був шлях феміністок. Перші, найтяжчі кроки поробили, як, звичайно, одиниці і своєю енергією підготували ґрунт для мас. Та й

тепер на кожному кроці ставлять жінці перешкоди, які вона ситмуєп об о рювати і витратати значно більше зусиль для досягнення своїх цілей, ніж то в дійсності є потрібним. Ця постійна боротьба примусила жінок організуватися і тепер на варті нормального розвитку жіночого рівноправств в стоять могутні жіночі організації.

Подаючи огляд загальних досягнень жіноцтва на теперішній час, я рівночасно підкреслю й перешкоди, які стояли на його шляху, а також поділю цілий матеріал на окремі галузі.

Тут дається зауважити надзвичайно нерівні результати у окремих народів і те вагання долі ще виразніше підкреслить труднощі боротьби — з одного боку, уперті змагання жінок до свого права — з другого.

Передовсім жіночий рух стремить до здобуття жінці свободи, правового становища і всіх чоловічих привилеїв. Однак неможливо оминуть сфери сутожіночої, де також треба упорядкувати соціальні та економічні відносини.

Найголовнішою функцією жінки є материнство, тому ставлю його першою точкою свого огляду.

Багато жінок віддає найкращі свої роки народженню і вихованню дітей. Правильне виконання тої функції є найважлишою справою бо в ній полягає будучина кожної нації більше, як на копальнях, рільництві та промислі. Матері з дітьми творять майже половину кожного народу, проте ніде, за рідкими винятками, не мають вони постійного матеріального забезпечення. Уважається, що їх утримує чоловік та батько, що платня його вповні задовольняє потребам родини. Однак неможливо базувати на таких непевних річах, як воля одної людини, в даному випадку — чоловіка, забезпечення матері і дитини, бо в родинному життю бувають всілякі комплікації і нерідко жінка з дитиною падають їх жертвою.

Натурально, що в цьому випадку жіноцтво змушено було станути до своєї оборони і питання про незалежне забезпечення матері і дітей все частіше висувається на порядок денний. Зокрема звертається увагу: 1) на несправедливість однакової платні нежонатому робітникові та много-смейному, 2) на неоднакове з чоловіком винагородження жінки, при тій самій праці, 3) на неможливість ставити дітей в матеріальну залежність від індивідуальних здібностей та працьовитости батьків.

Досі існували певні способи залагодження цих потреб, головне через видачу матері та дітям грошових додатків по-над платнею мужа. Добре поставлено цю справу в Австрії, Чехії, Бельгії, Франції та Німеччині. Жіночі організації повинні особливо цікавитися тим питанням, бо існуюча система родинних додатків не може задовольняти вже тому, що її розвинули і впровадили в життя чоловіки, керуючися лише своїми поглядами на життєві потреби. Таке законодавство може нарешті пійти небажаними для жіноцтва шляхами. Окрему вагу треба звернути на те, 1) щоби згадані додатки сплачувано самій жінці, а не чоловікові, як то взагалі робиться, 2) щоби жінка — самостійна працівниця—діставала так само додатки на дітей і на мужа, коли він інвалід і, 3) додатки повинні наблизитися до дійсної вартости утримання дітей.

Коли так багато бракує шлюбній матері, яка всеж таки має попертя і в громадянстві і в законодавстві, оскільки ж гірше становище матері незаміжньої!

II.

Скрізь, де тільки удалося жінкам осягнути впливів у громадських справах або в законодавстві, уживали вони ці впливи для боротьби проти ганебного стану нешлюбної жінки та її дитини. Майже щодня читаємо в газетах відомости про забивства, доконані матерями над своїми нешлюбними дітьми. Свіжо в пам'яті стоїть тарнівська трагедія, де покинуту жінку, яка забила свою дитину, суд присяглих засудив на кару смерти... В Марселі зведена урядничка забиває невірного коханка, залишаючи коло мертвого тіла маленьку донечку.... Чимало прикладів можна навести з щоденного життя...

Цілком природно, що емансипована, визволена жінка має застановитися над цим катастрофальним станом річей і повинна спричинитися до поліпшення стану загалу жінок.

Тому-то жіноча праця в парламентах свідоми направлена на боротьбу з перестарілою системою і нерідко досягала надзвичайного успіху, як то є в Норвегії, Швеції та Фінляндії де *opus probandi* тяжить на чоловіків, хоч би навіть не було доведено напевно його батьківства.

На жаль, таких успіхів не можуть досягнути жінки в інших країнах, через консерватизм своїх урядів. З трудом віряться, але існують держави, де навіть шлюб не узаконює стану дитини. Таке законодавство існує в Англії, Ірландії та Індії, себ-то в країнах з перевагою англійських впливів.

Організоване жіноцтво тих країв енергійно працює в напрямі полегшення адаптації.

Тому й не дивно, що цілковито занедбані нешлюбні діти заповнюють кадри злочинців. До цього треба додати, що майже скрізь незамужня мати тратить посаду і опиняється в найгіршому матеріальному становищі.

В де-яких країнах положення нешлюбної матері ускладнюється ще ріжницею раси. Так в більшій часті колоній білий мужчина не признає жадних обов'язків до своєї чорношкірої тимчасової або випадкової подруги і не відчуває жадних скрупулів, залишаючи її вагітною або з дитиною.

Маленькі мішанці опиняються по-між білими і чорними неначе парії і позбавлені навіть діточого товариства. Європейські жінки в колоніях виступили в обороні бідних жертв людської несправедливости, домагаючися, щоби діти-мішанці були під опікою уряду.

Енергійно боряться свідомі жінки, щоби підтримати нешлюбну матір та її дитину, але консерватизм та своєрідне розуміння приписів моралі для жінок і чоловіків стають на перешкоді і спричиняються до зміцнення другого соціального лиха — проституції.

Проституція є красномовним наслідком неоднакового трактовання чоловічої та жіночої поведінки і побіч з моральним нищенням потягає за собою поширення венеричних хороб. Ліга Націй створила навіть окрему Комісію для боротьби з тою ганебною стороною життя, де засідає жінка др. Пауліна Люїзі. Але боротьба жіноцтва в цьому напрямі зустрічає найбільше перешкод.

Найдоцільнішим способом боротьби з цим лихом є створення кадрів жіночої поліції, котрі мали-б догляд над жіноцтвом низших верств. Блискучі наслідки дали спроби в Англії, де вже від кількох літ існує жіноча поліція. Для того Австрійська Жіноча Національна Рада запросила на своє засідання командантку жіночої поліції в Лондоні міс Мері Елен і просила ознайомити австрійок з самою організацією жіночої поліції. Не зважаючи на тяжкий фінансовий стан, Австрія вскорі-ж заснувала корпус поліційних агенток, а на всіх залізничних двірцях Відня можна побачити плакати з точною адресою Ліги охорони жінок. На пероні до кожного потягу виходить вартова урядничка Ліги, яка опікується всіма самотніми молодими жінками, що приїжджають з провінції.

Особливу увагу звернула Ліга боротьби з торгівлею живим товаром на великі морські порти, які являються справжніми огнищами піяцтва та розпусти. Але знову-ж уряди боряться з цим лихом перестарілими способами, себ-то реєстрацією та санітарною контролею, що вдастиво не дає жадних результатів.

Як я вже зазначала, правний стан жінки шлюбної лишає рівнож ще багато до виправлення, бо земіжня жінка не має тих самих прав, що її чоловік. Першим і дуже важливим питанням являється втрата підданства при одруженню.

Сполучені Штати, Бельгія, Скандинавські держави вирішили це питання на користь жінки, себ-то дали їй право добровільно приймати або відкидати підданство мужа. В Польщі ця справа не зафіксована законодавством, однак, згідно з обіжником Міністерства Внутрішніх Справ, жінка-

громадянка Польської Річипосполитої не тратить своєї державної приналежності, виходячи заміж за чужоземця...

Крім підданства пекучою справою є права маєткові, розвід та сепарація. Найгірше під сим поглядом стоять країни латинські, а також ті, де чинний кодекс Наполеона, котрий піддає жінку в цілковиту залежність від чоловіка. З тих держав могу назвати між иншим Голандію. Те ж саме довгий час було в Аргентині, але тепер осягнуто там величезних успіхів: жінку незалежно в справах матеріальних, вона не відповідає за борги чоловіка, а як-що мужа засуджено до в'язниці більше як на два роки, жінка перебирає управу спільним майном.

Тепер перехожу до огляду здобутків характера офензивного.

III.

Першим стає питання жіночої праці.

Підчас Великої війни поширилося поле діяльности для жіноцтва, через брак урядників та робітників. Так було скрізь і ми добре пам'ятасмо жінок — моторових і кондукторів в трамваях, а подекуди навіть — візників. Цей численний виступ жіноцтва довів, що попередні границі його діяльности були справді за вузькі і що упередження до його праці було несправедливе. Але, коли з закінченням війни, до краю повернули тисячі здемобілізованих урядників, становище жінок захиталося. Повстала реакція, було забуто всі послуги жіноцтва під час інтенсивної праці за воєнних часів і пролунала облудна фраза: «Вертайте до своїх родинних огнищ і виховуйте нам дітей».

Але між жіноцвом не всі заміжні, багато самітніх, які себе утримують з праці рук... і вони опинилися на бруці. На оборону їх стає Міжнародня Жіноча Рада, яка створює стаду Комісію Праці, зложеною з представниць жіноцтва різних держав. Комісія працює з більшим або меншим успіхом. Головні її домагання є: 1) Однакова професійна підготовка для хлопців, і дівчат, 2) Рівність прав служби з чоловіком на всіх посадах, з однако-вим авансуванням, 3) Рівність платні за однакову працю, 4) Жадних обмежень для заміжньої жінки. Наслідком тої акції становище працюючої жінки в різних країнах змінилося і подекуди покращало, наприклад в Швеції та Румунії; Голандія, Німеччина та Південна Африка досі скорочують заміжню урядничку. У Франції та Італії, наслідком численних інтервенцій жіночих організацій, закон про редукцію заміжніх жінок працівиць — упав.

Найбільшим атутом в руках противників жіночого рівноправ'я є певні точки фабричного законодавства, які обмежують жінку, не дозволяючи їй працювати по ночах, або в яких небудь спеціально тяжких умовах, наприклад в копальнях угля. То робиться в ім'я збереження раси. Отже кажуть, праця жінок, мимо їх волі не може бути остільки продуктивною, як чоловіча.

З точки погляду феміністичного така опіка є дуже небезпечною для жіноцтва. Борючися за однакові права, ми не вимагаємо інших умов праці для жіноцтва, як для чоловіка. Правда, нічна праця шкодить здоров'ю, але є в рівній мірі шкідливою для жінок і чоловіків. Але ще шкідливішим є голод для жінки і її потомства.

Статистика останніх часів встановила, що 67 відс. жінок змушено працювати на кавалок хліба, бо ніхто їх не утримас.

Коли ж з 33 відс., що лишаються, виключити дівчат, підлітків, котрі не можуть ще заробляти, та старих, які втратили свою працездатність, чи багато лишиться жінок, котрі перебувають на утриманню своїх чоловіків? Нарешті як бути з розвідками та вдовами? Хтоб утримував їх, колиб не дати їм праці в руки?

Чоловіки завжди побувалися жіночої конкуренції, а за останніх часів рішуче об'єднуються для оборони перед жіноцвом і виступають проти нього в пресі. У Відні повстала навіть Ліга оборони прав чоловіків, яка скликає Міжнародній Конгрес Маскуліністів для боротьби проти

утисків, яких жінки допускаються на чоловіках. Треба пояснити, що головнєю кривдою, яку жінки зробили чоловікам, є прийнятий в 1925 році австрійським парламентом закон про обов'язковість платити аліменти жінці і дитині. Закон той був предложений посолкою пані Рюдель Цейдек. Отже закон цей очевидно не має нічого спільного з конкуренцією на полі праці.

Другим питанням є зрівняння оплат жінок і чоловіків. З давніх давен жіноча праця уважалася за дешевшу. Ця ідея затрималася до наших часів і часто зарібок жінки є менший при однакових умовах праці і продукції з чоловіком. Той погляд панує навіть при оплатах інтелектуальних працівниць. Відомо, що по бюрох і приватних установах жінки на таких самих посадах побирають нижчі ставки. Спеціальна Комісія Праці при Міжнародній Організації Суффраж опрацьовує відповідні законопроекти і запропонує їх кожній державі на затвердження.

IV.

Цей огляд був би неповним, колиб не докинути кілька слів про мало нам знані екзотичні країни. Перше місце між ними займає Індія. Наслідком невпинної боротьби здобули собі індійські жінки виборче право, але лише в поодиноких провінціях. Англійський уряд увесь час поборює ці жіночі виступи, але mimo того жінки увійшли до багатьох законодавчих органів Індії. Остання боротьба Індії за свою незалежність висунула багатьох видатних жінок, котрі провадять активну політичну працю. По ув'язненню провідника індійського нареду — Магатми Ганді на чолі національного руху стає його учениця, знана поетка Сараджині Найдю, котра входить до центральної езекутиви партії Відродження Індії. Недавно об'їхала вона цілу Америку, виголосила зверх 200 відчитів для ознайомлення мешканців західньої півкулі з життям і прагненням індійського народу. Освіту одержала в Кембріджському університеті в Англії, а по повероті до рідного краю виходить заміж за чоловіка низького походження, належучи сама до вищої касті брамінів. Тим підкреслює вона свою духову незалежність, рису, яка червоною ниткою переходить через ціле її життя. Популярність її особливо зросла через співпрацю з Ганді. Коли минулого року приїхала вона на конгрес Суффражу в Берліні, присутні зустрічають її з ентузіазмом і уряджують їй овацію.

Наслідком інтервенції поступових жінок Індії, увійшов там у життя так званий Сардан-Білль, себ-то закон, котрий забороняє шлюби нелітніх. Така боротьба видається нам — європейцям зрозумілою і логічною. Не так дивиться індійський загал, для якого заламання старовинної традиції являється не лише соціальним переворотом, але правдивою релігійною революцією. Боротьба була дуже тяжка, причому аглійська влада ставилася вороже до іновації. Але що-правда, подружжя нелітніх, часто у віці 4 літ дівчат, з дорослими, нерідко цілком старими чоловіками, зводило нещасливу дівчину на ролю хатньої річи. Цей фатальний стан не устав по смерті чоловіка, бо закон забороняв такий вдові друге одруження. Нарешті 26 грудня 1929 року член індійського парламенту Сардан підняв цю справу на пленумі, де по бурхливих дискусіях удалося переперти згаданий закон, названий на честь його автора — Сардан-Білль.

Живий рух панує в Японії. Спочатку, починаючи приблизно з 1872, ішов лише в напрямку освіти і піднесення моралі. Далі коло жіночих домагань поширюється і захоплює вже питання рівноправ'я, і надання їм прав політичних. Японки зорганізувалися і на сьогоднішній день існують там багато жіночих організацій і професійних спілок. На керуючих посадах працює 1.600.000 жінок, з них 70.000 учительок, 300 лікарко, між ними кілька доценток університетів.

Болючою справою для японської феміністики є інститут гейш. І зараз є там понад 50.000 зареєстрованих гейш. Жіночі організації внесли законопроект про припинення видачі нових копесій власникам чайних домів і ліквідацію тих останніх на 1 травня 1931 р. Законопроект цей

не був однак прийнятій; одинок, чого удалося досягнути — це дозвіл бідній гейшій покинути, коли вона того захоче, свою професію, мимо грошових обов'язень, які лучать її з підприємцем.

Навіть ми тут можемо оцінити емансипацію японки, бо бачимо її в театрі, на фільмі, в європейських університетах.

Наомість перші непевні кроки, і то на дуже тяжкому шляху робить китайка. Серед вселяких революцій, які потрапляють величезній чотириста мільйонній нард, відбулася до певної міри також жіноча революція. Китайська жінка починає домагатися поліпшення своєї нужденної долі. Цей молодий рух сконцентрувався поки-що у вищих сферах і не встиг охопити широких мас, особливо через низький рівень культури. Назагал китайська жінка є ще досі крамом, котрий продають і купують. Вона не може обрати сама собі чоловіка: батько віддає свою доньку тому, хто більше заплатить. Горі тій жінці, котра не приведе своєму чоловікові сина. Муж ставиться до неї з призирством і має право відслати з поворотом до батьків, де вона провадить сумне життя. Коли не удалося висватати дочок, підстаркуватих продається до публичних домов. І ось на цей край безпросвітної жіночої недолі падає бомба у вигляді розпорядження уряду, яке заборонює брати другу жінку за життя першої. Трудно увірити, що це зроблено лише стараннями поступових китайських жінок! Колосальний успіх для країни, де ще пару літ тому не було жінки, якаб ходила на рівних здорових ногах, лише кожда пристойна жінка мала покалічені підпорки на дерев'яних підставочках. В інших сферах також помічається поступ китайки. В промислі перед війною вона брала участь лише в шовківництві і ткацтві, тепер бачимо жінок працюючих на фабриках, в бюрох, банках, школах... Китайки опозналися надзвичайно здібними в торгівлі. В році 1920 група відважних жінок заложила великий торговельний дім «Хін-По», котрий знаменито просперує й досі, без помочи чоловіків.

Що торкається магометанських країн, то гук гармат великої війни збудив їх жіноцтво з глибокого сну до нового життя. Правда, громадське життя досі розвивається там повільно, але пробудження руху національного не оминило жінок і разом зі свідомістю патріотки повсталала свідомість громадянки.

Єгиптянка, туркня, персіянка, закидають чаршаф, виходять з гаремів студіюють на університетах, закладають школи, де учаться дівчата разом з хлопцями, беруть участь в політичному життю.

Гірше стоїть справа з арабками, які відіграють у себе вдома роллю не можна навіть сказати — невільниці, гірше-то робочий від. Чоловік ні в чому їй не помагає, бо то нижче гідності його. Жінка ж виконує найтяжчі фізичні роботи, працюючи майже цілу добу в той час, як чоловік пересиджує в кав'ярні або в кіні, яких так багато розмножилося на сході.

Перед п'ятьма роками в Багдаді група жінок-арабок з найкращих родин міста заснувала товариство для поліпшення жіночої долі і взагалі в цілях емансипації. Кроки ці зустрілися з спротивом чоловіків, яким вдалося розв'язати це товариство. І доперва два роки тому назад, коли на чолі жіночого руху в Сирії стає освічена арабка Нур Ханум Гамада, емансипаційна акція почала розростатися. Результати цієї праці знамениті. В Дамаску є тепер показна кількість жіночих шкіл, жіноча семінарія, школа фельдшерниць і акушерок. Цим рухом керують дві жіночі організації — аполітичне «Пробудження Сирійської Жінки» і націоналістичний «Союз поширення культури серед жінок». Цей останній відзначається крайнім антисемітизмом і провадив енергійну акцію під час боротьби арабів з жидами в Палестині. В Бейруті знаходиться 28 підрядних жіночих союзів, на чолі яких стоїть Нур-Гамада.

З сусідніх з Туреччиною держав далеко посунулися на шляху емансипації болгарки, мимо того, що загал негативно ставить до їх домагань, плутаючи фемінізм з большевизмом. Фемінізм та совітська Росія то щось ідентичне в очах болгарина. Не зважаючи на таку неприхильність болгарки

працюють енергійно і вже мають свою феміністичну газету, що полегшує їм агітацію.

Я дозволила собі довше затриматися на країнах сходу, бо саме там жіноча емансипація виявила себе найбільше інтенсивно.

(Кінець буде).

В. Завадська.

На політичві темі.

I.

Прелюдії (нашим критикам).

Наші думки, висловлені в брошюрі «Державність чи гайдамаччина», звичайно далеко не вичерпують всього, що можна сказати з приводу так важливих політичних питань. Не раз ще певно доведеться нам вертатися до цих тем. Нині мали ми їх де-що розвинути, більш докладно зупинитися на міжнародніх взаємовідношеннях і на тих перспективах, які повстають перед нами. Критика, яка тим часом з'явилася з приводу нашої брошюри, де-що може нам навіть допомогти в цьому відношенні. Взагалі мушу признатися, що, як автор брошюри, можу мати повне задоволення. По-перше, наклад майже розійшовся за якихось тричотири тижні, що в українських обставинах не так часто зустрічається. Читали брошюру не тільки емігранти, а розповсюдилася вона і на Волині, і в Галичині, попала вона й на Велику Україну.

Далі, оскільки можу судити по листам і по усним переказах, тези наші широко зацікавили громадянство. Одначе в пресі принаймні на початку відгук був невеликий. В усякому разі галицька преса, що так часто цитувала цього року моє ім'я, на цей раз не відгукнулася ні словом. Чому саме? А тому, що думки наші, як ми це добре знаємо, майже цілковито відповідають настроям і намірам більшості поважних діячів наших у Галичині. Тільки з причин тактичних це їм не так зручно зараз визнати... Зате, коли галицька преса мовчить, закордонна преса так званих «націоналістів» присвячує мені безконечні сторінки своїх журналів.

Не думав я, що мені доведеться дякувати за щось «Розбудові Нації», але переглянувши число 41-42 мушу визнати, що ліпшої реклами моїм думкам і моїй брошюрі і вигадати не можна. Шкода тільки, що цей журнал розповсюджений так мало, а то-б друге видання брошюри було б цілковито забезпеченим. В усякому разі, коли взяти тільки те, що присвячено мені в цьому номері «Розбудови Нації», то вже можна сказати, що з приводу «Державности чи Гайдамаччини» списано, паперу більше, ніж це зробив сам автор брошюри, де всі статті (не рахуючи прилог) уміщуються на двох маленьких аркушах. Не кажу вже про

те, скільки слів висипали на мою голову наші противники на рефератах, присвячених все тій же маленькій нашій брошюрі.

Отже виходить, що все-ж варто писати, що наші ідеї викликали навіть більше зацікавлення, ніж ми сподівалися.

Правда «націоналісти» запевняють, що вони «не дуже то звертають увагу на науку О. Шульгіна», однак, факти показують щось протилежне: в кожному попередньому номері їх журналу обов'язково на мою адресу містилася якась брехня чи, висловлюючися закордонним словом, інсинуація. Але після того, як всі ці інсинуації були знищені і розбиті, і п. Бакер перестала мене бити; і п. Стронський замовк і на Аменде, наче передбачаючи його спростовання, вони вже не посилаються. Виходить, що зрозуміли: брехнею далеко не в'їдеш. Вважаю це вже добрим результатом. Але цим справа не обмежується: панове «націоналісти» процитували уступ однієї з моїх статей про моральність в політиці і з ним погодилися. Більше того: завели у себе щось подібне до відділу про мораль (див. «Єретичні думки»). Скептики скажуть, що це тільки слова, але я зцимне погоджуюся: слово до чогось теж зобв'язує. Другий раз збрешуть, а читачі і запитують: «а як же бути з відділом про мораль?». Отже наука в ліс не йде. Чомуся таки і «націоналісти» навчаються. Біда тільки, що вони все думають, що я їх хочу образити, але в цьому вони глибоко помиляються. Вони гадають, що це образа для них, коли хтось припускає, що большевицькі агенти можуть їх акцію використувати і направляти «в своїх дійсно ганебних цілях». Але ж почитайте, панове, книжку бувшого чекиста Агабекова і побачите, що це не так просто від цих панів (чекистів) одробитися. Ми дуже добре знаємо, скільки зусиль прикладають вони, щоб пробратися до нашого гурту, і немає сумніву, що такі ж, а може ще більші зусилля прикладають вони що-до націоналістів. Отже це не стільки закид, як пересторога. А крім того, хіба не ясно, що акція «націоналістів», які очевидно мають зовсім інші цілі, про це я не сперечаюся, мимо їхньої волі, незвичайно йде на руку і большевикам вже хоч би через те, що ця акція так послідовно і так уперто направляється проти їх найбільшого ворога — Польщі.

Прошу не ображатися і на слово «Гайдамащина». Та й яка-ж це образа — назвати якогось українця «гайдамакою», коли пісня «ми гайдамаки, ми всі однакі» співається в нашому товаристві дуже охоче, коли з цим словом зв'язано у нас стільки романтизму? Найшлися навіть люде, що образилися на мене за це слово: мовляв, «націоналісти» такої чести не заслужили. Але з цим романтизмом, як політикою одчаю та руїництва, політикою, що вже оджила свій вік, ми з усією упертістю і ведемо боротьбу. Тут діло не в образах, а в поважній істоті справи. Тут діло і не в «націоналістах»: хіба вони одні на протязі чотирнадцяти років репрезентують ці гайдамацькі традиції? Панові Богушеві здається, що я цю гайдамаччину вбачаю тільки у галичан, але по-перше-ні він, ні п. Андрієвський до галичан не належить, а по-друге—п. Богушеві ще з тих часів, коли він ні «Богушем», ні «націоналістом» не був, добре відомо, що і на Україні я провадив завжди боротьбу

з тими, хто в той час репрезентував гайдамацькі романтичні традиції нерозважливої політики.

Тут не про образи ходить, а про поважні речі, які треба глибоко і серйозно обміркувати. Через це саме не будемо тут відповідати на всі «острословія» автора однієї з статей, присвячених мені («Розбудова Нації». «На різні теми»). Цим нікого і ні в чому панове «націоналісти» не переконують, а до їх закидів що-до грошей після всього того, що мною ж було сказано в статті «Прокляті питання», смішно і повертатися: наше громадянство добре знає, що ті люде, які були нечесні, давно покинули (ще в 1920 р.) УНР, ще з того часу, як спустіла її казна, що нині праця в установах УНР нікому не може дати ні користи, ні насолоди, а їздити по світу третьою класою, замість того, щоб спокійно викладати на університеті в Празі, навряд чи комусь може бути дуже «вигідним». Пройшов той час, коли емігранти були безпорадними, і кожний з діячів УНР міг би так само «улаштуватися» і забезпечити собі і життя і старість, як це зробили всі майже емігранти. Уряд УНР і персонально всі його члени зберігають повну моральну і політичну незалежність; це знає все українське громадянство і цього досить. А звіт грошевий, як і звіт політичний в свій час дасть уряд тому, кому належиться; але в усякому разі не борзописцям з «Розбудови Нації».

Панам «націоналістам» дуже звичайно хочеться думати, що уряд УНР завмірає, що прихильники його так і розбігаються. Ховають нас вони по першому розряду, і то саме тому, що їм добре відомо, що ніколи ще не розвивалася так широко і систематично наша діяльність, як цього року. Одно слово, слухаючи надгробні співи їхні, мимохить згадуєш казку про те, як «миші ховали kota».

* * *

Бсяся, що мої приятелі знов будуть закидати мені, що «вожуся» з «націоналістами»....

— «Хіба ви не розумієте, що ж це ж «діти» од політики. Хіба—можна брати в серъоз цю наївну писанину, ці виступи, що не матимуть жадного значіння, що зникнуть самі собою що про їх за рік, за два ми і забудемо. Це «діти», великі «діти» від політики».

Так говорять і мої приятелі, і особливо люде нейтральні в політиці.

Але на це я відповідаю приблизно так:

— «Може, це й «діти», але в такому разі «діти» небезпечні. Це «діти», що мають в одній руці ніж, а в другій огонь, і хто зна, що прийде їм до голови. З другого ж боку може й серед них знайдуться здорові і незіпсовані «діти», які нас зрозуміють».

— «Ну на це не рахуйте. Ви підходите до них з занадто великим ідеалізмом, ви не берете до уваги, що там є люде, що працюють по певному наказу, що там існують куліси, в які краще і не заглядати».

На це я знов відповідаю так:

— «Може, ви й маєте рацію, але це по-перше не доведено, це тільки певна репутація, яка за цими панамі встановилася. Але знаєте

репутація часом буває і помилковою. Покійний Шішманов говорив, що кожний українець є ліпшим за свою репутацію. В цій справі ми безсилі розібратися. Свою тезу ви властиво не зможете довести. А от напевно можна довести те, що серед «націоналістів» є люде безумовно чесні і порядні, які чогось шукають і самі ще свого шляху не знайшли. Серед них знаходиться частина галицької молоді, невеличкі кадри наддніпрянської молоді. Скільки їх, і тих і других, я не знаю, одиниці, десятки чи сотки — все одно. Але я відчуваю, що то не останні люде, що у них є і жертвенність, і щирість, і справжній патріотизм. З цими людьми варто говорити: їх гайдамацтво впливає найбільше із їхньої молодости, але ці люде може здадуться нам для нашої великої боротьби.

А зрештою, коли я полемізую з «націоналістами» чи з ким другим, то думаю я не стільки про цих своїх політичних противників, як про своїх приятелів, до яких перш за все і пишу. Навіть більше того: думаю я не про конкретних людей, а про ідеї, про принципи і основи нашої політики. Ці думки захоплюють мене всього і їх хочу розвинути і з'ясувати далі. Форма суперечки, форма полеміки, коли одкинути з неї всі персональні моменти і дрібну ущіпливість, — найкраще з'ясовує суть справи, найяскравіше виявляє правду. Отже всяку політичну гризню, всякі персональні нападки я ненавиджу, але на полеміку, на ідейну суперечку я завжди йду з найбільшою охотою. Отже я готовий, розвиваючи в низці статей свої думки, накреслені, але далеко не вичерпані в моїй брошюрі, рахуватися і з статтями п.п. Андрієвського і Богуша, які в протилежність третьому анонімому моему опонентові в тому ж журналі стали будь-що-будь на ґрунт принциповий. Для нас ці статті тим більше цікаві, що вони блискуче підкреслюють всю правдивість і абсолютну непереможність наших думок для кожного, хто дійсно хоче стояти на ґрунті самостійности України.

(продовження буде).

Олександр Шульгин.

В Росії совітській.

Це заголовок десятка фельєтонів, що з'явилися спочатку у Віленському «Slow», а потім у Варшавському «Dniu Polskiemu» і вийшли зпід пера талановитого польського публіциста С. Мацькевича, редактора першої з названих газет. Написані вони дуже цікаво, малюють яскраві образи життя совітського. Автор виявив багато спостережливости і дотепности в оцінці тих фактів, що він бачив на власні очі (він пробув в СРСР де-кільки місяців). Не зо всіма висновками його можна погодитися, але і ті факти, що він подає, і ті висновки, до яких він приходить, варті нашої уваги.

Перш за все, основне твердження автора — наша уява про совітську дійсність, яку ми (автор розуміє тут західнього європейця) склали на підставі большевицької преси, абсолютно не відповідає тому, що там

є в дійсності. «Газета совітська ніколи не подає правди. Завжди перебільшує, завжди говорить неправду. І тоді, коли пише in plus совітських стосунків, перебільшує або бреше. Коли пише in minus, коли пише, що є зле з транспортом, на фабриці, там або тут, говорить неправду або перебільшує». Це одне. Друге. Західно-європейські мірила до большевицької дійсності не можуть прикладатися тому, що «Росія є держава, в якій сьогодні відбувається революція, палає революція, сьогодні має місце великий грізний землетрус всіх поглядів, всіх взаємовідносин.» Жертвою цієї революції — в протилежність від часів воєнного комунізму — є багатоміліонова маса селянства. Терор і «революційна істерія», — такі, на думку автора, дві риси, що характеризують сучасну совітську дійсність, відрізняють її від дійсності західно-європейської. «Пошукування сталих, статичних елементів в сучасній Росії є тим самим, чим було би міряння залізним метром височини деревляної халупи, що охоплена полум'ям від першої до останньої дошки».

Така, як то люблять казати большевики, «установка» автора. Відмітимо, до речі, що вона навіть до літеральності збігається з відомим месіаністичним віршем Тютчева:

«Умомъ Россіи не понять,

А ршиномъ общимъ не измѣрить ...

Не відповідає дійсності і уява, що складається на підставі преси антибольшевицької. «Від'їжаючи до большевії і творючи собі образ відносин, що там панують, на підставі пропагандистських книжок, був розчарований in minus, то значить, життя в Росії видалося мені на багато гірше, незносішче, ніж я міг собі уявити».

Автор зупиняється на цілому ряду питань з большевицької дійсності і намагається дати на них найбільш маркантну відповідь. Можливість війни? «У нас, каже він, (с. т. в Польщі) кожна нормальна людина не вірить в можливість війни з Росією. Не тому, що є пацифістом, лише тому, що просто не вірить... В Росії кожна нормальна людина вірить у війну. Більше, кожна нормальна людина не може собі уявити, чому ми, чи Європа, чи будь-хто до цього часу не нападають на Росію». п. Мацькевич твердить, що час працює на Росію. З часом вона стає все небезпечнішим ворогом для Західної Європи. «Кільки років назад, казали йому там, нас можна було взяти голими руками». Тепер ситуація міняється і це не тому, що Росія міцнішає, але тому, що відбувається зміна генерацій. Це один з кардинальних пунктів спостережень п. Мацькевича, вірний у своїй основі, невірний, як ми гадаємо, в своїх висновках. Розуміється, вірно твердження, що найбільше ненавидить совітську владу старше покоління, яке бачило «старі часи», яке може порівнювати. Вірно і те, що найзапекліші адепти совітської влади вербуються з молоді. Але не можна в жадному разі твердити це про цілу молодь. Цьому заперечують і ті факти, що ми знаємо — різні «ухили» в комсомолі, які зрештою відбивають процеси, які проходять в старшій генерації комуністичній. Опріч комсомола є молодь некомуністична, яка напевно відбиває настрої тієї більшості суспільства, що ненавидить сучасну владу. Вірно і те, що молоді большевики можуть заімпонувати запевненням, що — мовляв — осягнемо п'ятилітку, буде ліпше:

молодь має час чекаати. Але не можна припустити, щоби те море ненависти, яким просякнуто ціле старше суспільство — за винятком невеликої групи пануючої — не знаходило сробі шляху до молодих душ, чутливих до всякої людської неправди, гніву, сваволі. Нарешті безумовно вірно, що большевицька система виховання побудована в такий спосіб, щоби вбити живу душу, заглушити голос критики, зробити з підростаючого покоління «начотчиків» від комунізму. Але ми ж пам'ятаємо, що і за царського режиму школа була знаряддям для виховання молодого покоління в душі відданості «власням предержажим». І всеж найбільших революціонерів постачала інтелігенція...

Нарешті, навіть коли припустити, що тверження п. Мацькевича, що молодь є надійною опорою совітської влади, є вірним без жадних застережень, то всеж залишається невірним його висновок, що час працює на користь большевиків. Бо те молоде покоління, що його зумів взяти під свій вплив большевизм, зумів привабити перспективами щасливого майбутнього, з бігом часу переходитиме в ряди його противників; воно побачить, що то все було брехня і ілюзії, воно також захоче нормального життя, як його хоче геңерація старша.

А тим часом становище большевиків стає з часом все більш загрозливим.

«Те, що повинно називати державною зрадою, в большевії зустрічаємо на кожному кроці. Кожний візник, коли довідується, що є поляком, як правило, запитує: Колиж прийдете нас визволити? Звичайно теж саме говорить і селянин, якого почаствуєш цигаркою. Цілий терор большевицький, блискуча діяльність ГПУ не потраплять боронити совітського устою від того, що такі запитання чуєш постійно».

Ціле життя совітське побудоване на якійсь жахливій брехні, так що видається, що ціле суспільство загіпнотізоване цією брехнею, особливо перед чужинцями. Ця брехня — це про ситуацію в Західній Європі, при чому офіційні версії переходять всякі межі брехливости. Поруч з тим у ентузіястів большевизму дивне нерозуміння власної нужди, власного жахливого становища, зубожіння і здичавіння. Автор запитує одного такого ентузіяста про диспропорцію, що заходить між досягненнями п'ятилітки, про які голосять большевики, і тим, що, прецінь, «у вас абсолютно «нічого нема». Одержав відповідь: «Причина в консумції наших верств. Перед війною консумували тільки вищі класи. Тепер поїдете на село і побачите на наших селянках едвабні панчохи». «На селі, додає автор, був і перед тим, і потім, в різних місцях. Очевидно, ніде не бачив едвабних панчох. Бачив, навпаки, артистку Малого театру в онучках».

Бачив п. Мацькевич товаровий голод і голод фізичний. В Ніжнім Новгороді не міг купити шклянки для чаю. Бачив безконечні хвости на вулицях, погоню за дефективними товарами. Дивується. Як це є, що в Росії на вулиці в Москві хліб продають корками з-під поли, в Ніжнім Новгороді хліб коштує 3 руб. фунт і «ціла Росія є голодна, голодна! як голодний пес».

А поруч з тим — так видається — величезне захоплення працею, культ праці, «истерія праці». Про працю тільки і чути. «У нас в вагонах

почуєш розмову про Бересте, про редукацію платні, про політику, про міністрів, про Гдиню, пляж і хто куди їде на вакації. У них, де, яка будеється фабрика».

«Бачив істеричний культ праці, але не вірю в результати цієї праці», заявляє п. Мацькевич. 2-3 роки перед тим, за НЕП'у, ще можна було жити; все було, все, що є тепер з одягу, взуття і т. и. куплено за НЕП'у. Тепер все зникло. І звідси висновок.

«В тім, що соціалістична система не тільки не дає товарів промислових, але кавалку хліба, ложки масла, і в тім, що, як тільки система соціалістична попустить, все знаходиться, бачимо не тільки експериментальне банкрутство соціалізму, але і гороскоп для всіх большевицьких п'ятиліток».

А галас про працю, вигуки, істерія—це все хворобливе, що виникло на тлі вічного недостатку, це наслідок безпросвітності становища, це все для того, щоби в істерії заглушити голос шлунка, щоби утворити якийсь міраж; щоби було чим жити, коли все інше забрано, знівечено, упосліджено, знищено.

Найбільш яскраві рядки присвятив автор долі тих, хто є паріями совітського устрою, у кого забрано абсолютно все і не залишено навіть ілюзій, хочаби істеричного порядку. Це т. зв. позбавленці, або «лишенці». ....«Лишенець— це те саме, що раб — це ліпше або і гірше... Не можна його продати, або заложити, як раба з Ліберії, але натомість держава позбавляє його всього на кожному кроці, позбавляє можливості побирати науку, можливості — нарешті — жити». «Позбавлення всіх прав приводить до позбавлення можливості заробляти, приводить в консеквентності до голодної смерті...»

А з чого живе лишенець? «Жебрачить, ховається, мінє назвисько і папери», аж поки не викриють.

«Зрештою, не можна, що правда, забити лишенця для приємності на вулиці, але можна спровадити його перед суд, а тому, що суд судить не згідно сухої норми права, але на підставі революційної динаміки, то майже в кожному суді, майже кожную справу лишенець програє лише тому, що є лишенцем.

Автор робив певні спроби знайти відповідь на питання, хто є лишенцем, хто стає лишенцем, які «юридичні норми», що означають цю категорію громадян Совітського Союзу.

«Не знав я, каже, що шукання «юридичних норм» в цій державі є абсолютно тим самим, що в Польщі шукання вітру в полі».

Наводить цілий ряд парадоксів большевицької дійсності. «Жандарм, очевидячки, є лишенцем, хіба що сьогодні служить в ГПУ; інженер, який працює в совітській промисловості, хочаби був колись директором фабрики і акціонером, не є лишенцем; селянин, який колись принайняв парубка до помочі, є лишенцем» і т. д. Рішає тут «напруженість і напрямком боротьби, напруженість і напрямком агітації большевицької під дану хвилю».

Інституція лишенців має подвійний характер: дефензивний — нищення клас, що можуть стати базою контрреволюції, і офензивний,

як спосіб виявлення і виладовання революційного темпераменту. Те саме, а навіть і в більшій мірі стосується т. зв. «вредителів» («шкідників»). Автор не вірить в існування шкідництва, як явища свідомого, продуманого. Не дивлячися на те, що «70-80 відс. цілого суспільства» ненавидить владу, ця ненависть сліпа, безсила, безпланова. Причина ж шкідництва в тому, що «большевики не можуть же витлумачити населенню, що голод, нужда, брак усього, катастрофи повстають через те, що їх система господарча є ідіотизмом». Находять инше з'ясування у «вредительстві», щоби в них, цих «вредителях» люд совітський вбачав причину всіх нещасть, щоби тим самим відвернути від себе гнів народній...

Фельетон, присвячений справам національним в Росії совітській, видається найбільш слабим із всіх фельетонів п. Мацькевича. І не тому, що автор робить де-які висновки, які нам, українцям, можуть прийтися не до вподоби. Але тому що по-перше у протилежність до инших своїх спостережень, автор не підкріплює їх фактами. Це тільки його міркування, коли він пише, «що в 90 відс. Москва накидає провінціям окрему мову, що зустрічається з спротивом місцевого суспільства». Коли 80 відс. населення України визнало (по даним переписів) українську мову за мову рідну, то не можна ж говорити про накидання їй цієї мови. Спротив, безумовно, є, але з боку російської меншости, з боку зросійщеної інтелігенції, у кожному разі не з боку основної маси населення України.

Автор каже, що мав свою теорію взаємовідносин між націоналізмами місцевими і большевизмом. Він думав, що національні сили використають антибольшевизм населення і «ключ стратегічний для майбутности Росії — це Україна; коли вона здобуде непідлеглість, Росія розвалиться...» Після поїздки автор прийшов до висновку, що «не антибольшевизм є інструментом для рухів національних, лише вони є паразитами на антибольшевицькому русі». Ходить про те, додає автор в роз'ясненні цього досить таки неясного твердження, що «більшість суспільства в імперії не хоче большевиків, чого ж одначе хоче, не знає сама». Розуміється, дати таку відповідь при аналізі національного питання, це значить — не дати відповіді жадної.

І неясність твержень — це друга хиба цього місця в фельетонах п. Мацькевича, в протилежність иншим його маркантним, виразно окресленим твердженням.

Ставить собі автор питання: чому «великоруський народ — сила домінуюча на цілому просторі імперії за всяну ціну хоче «иншим народам і народикам на певних теренах запевнити перевагу»? І у відповіді на це питання він плутається по-між відповіддю «містичною» і відповіддю «реалістичною», не можучи зрештою зупинитися на одній з них. Перша — зводиться до тези: «протегуючи націоналізми і відбираючи їм зміст того, що в кожному почутті національному міститься, великоруський народ зв'язує ті всі народи і народики в один солідарний перстень навколо Москви і для запевнення Москві першорядної

ролі в цілому». Теза ця, хоч автор і називає її містичною, видається досить таки слушною. «Реалістична» теза автора полягає в тому, що, мовляв, великоросійський патріотизм є сила, якої найбільше бояться більшовики, і тому вони творять йому протипагу у вигляді українізації і інших місцевих націоналізмів.

Помилка автора в тому, що хоче він вкласти таке складне питання, як питання національне, в одну просту формулу. Між тим по-перше треба очевидно розрізняти між національною політикою більшовиків що-до України, яка мінялася на протязі часу, яка була вимушена у них роками збройної боротьби України за незалежність (згадаємо, з чим приходили більшовики на Україну в 1919 р.), вогнем національних повстань, пробудженням національної свідомості 30 мільйонів українського народу, і національною політикою їхнюю що-до таких народів як, припустимо, якути чи що, яка керувалася іншими моментами: створити запеклих adeptів більшовизму через прищеплення їм в національній формі комунізму інтернаціонального змісту.

Мета тут одна — запевнити пановання своє — більшовиків, Москви, але в одному випадкові робилися заходи *post factum*, робилися уступки часу, під натиском національної стихії; в другому — ці заходи були превентивного характеру — запобігти розвиткові націоналізму антибільшовицького, утворивши націоналізм *sui generis*, більшовицький, приручений, на послугах Москви.

По-друге, розуміється, що відіграють тут ролю не один, а багато факторів: як імперіялізм Москви, так і страх перед чисто російським патріотизмом можуть один з одним уживатися і не протирічити один одному. Бо несвідомо, по-за волею виконуючи ролю імперіялістів московських, запевняючи Москві і великоруському народові домінуючу і переважаючу ролю, більшовики викликають духів, з якими, можливо, їм не справитися; духи ці — велико-державні устремління російського народу, вони можуть, набравши сили, усунуть більшовиків, як того мавра, що своє діло зробив. Але є і інші сили, що їх більшовизм хоче використати для себе. Це національні змагання, національна стихія вже інших народів Світового Союзу, націоналізм, якому більшовики хочуть відняти зміст, залишивши форму. Значіння цього фактору п. Мацькевич ігнорує, і це відбивається на цілій його концепції і його прогнозах. Але відсутність цього фактору в сучасній більшовицькій дійсності п. Мацькевич не доводить.

* * *

Цікаві сторінки, присвячені у п. Мацькевича релігії, освіті. Не спинятимемося на них, за браком місця, бо наша стаття і так поширилася аж надто.

Коли говорити про остаточний висновок, що його можна зробити, перечитавши вразіння п. Мацькевича, то мені здається, що цей висновок в блискучій формі подає сам автор, вже від'їзжаючи з Світового Союзу і опинившись на тій межі, що відділяє «соціалістичний рай» від країн «буржуазного» Заходу. Він пропонує на прикордонному

пристанку поміж Столбцями і Негорелим — проти большевицької брами з гучним лозунгом «Привіт працюючому Заходові», поставити «браму з винограду, як символ достатку, як протиставлення тій кошмарній нужді, що панує в державі соціалістичній. На брамі тієї умістити слова: У нас починається свобідне життя свобідної людини».

Е. Гловієський.

Те-ж «переклад»

Читачі певне добре собі пригадують ту полеміку, яка виникла була у зв'язку з виступом професорів О. Шульгіна і Р. Смаль-Стоцького в Брюсселю з приводу подій в Східній Галичині. Ця полеміка виникла головним чином у зв'язку з статтею в «Ділі» від 7 березня цього року. Роблячи нечучувані закиди проф. Шульгінові, обвинувачуючи його в «національній зраді», газета «Діло» спіралася на «об'єктивний голос» присутнього на засіданню в Брюсселю д-ра Аменде, секретаря міжнародного конгресу меншостей, а саме на його статтю в «Oberschlesische Kurjer» від 25 лютого. Протестуючи проти ганебних обвинувачень «Діла», ми одначе не піддавали жадному сумніву авгентичність цитованої статті та її перекладу. Ми повірили «Ділові», що д-р Аменде дійсно негативно оцінив виступ проф. Шульгіна.

Так само і заінтересовані особи, себ-то обидва наші делегати, вірили в точність передачі «Ділом» цитованої ним статті. Отже зустрівшись з п. Аменде в Женеві і потім в Будапешті, вони запитали останнього, які він мав підстави для такого виступу проти п. Шульгіна, що мали для внутрішнього миру, принаймні по-між українцями такі прикрі наслідки. П. Аменде був цими закидами наздзвичайно здивований і заявив, що, по-перше, він одобрює тактику української делегації, яку вона провадила в Брюсселю, а, по-друге, в своїй статті він нічого не писав проти п. Шульгіна. Те, що він дійсно кваліфікував його виступ, як стриманий чи поміркований, це правда, але в цьому він в усякому разі не вбачає нічого злого, а навпаки, такий виступ вважає позитивним. Далі п. Аменде зазначив, що в своїй статті він скорше солідаризується з п. Шульгіним, як солідаризувався він з ним і в своїй короткій інтервенції, що зробив під час дебатів в Брюсселю. Свою статтю п. Аменде обіцяв прислати п. Шульгінові. І дійсно слова дотримав, статтю прислав разом з коротким листом. Маючи до своєї диспозиції ці документи, наводимо по-перше лист п. Аменде до п. Шульгіна і відповідний уривок з його статті:

«Повернувшись до Відня пересилаю я вам при цьому, як було умовлено, текст моєї статті «Пацифікації». З підкреслених синім рядків побачите ви, що в тому, що торкається вашого виступу, я навіть в певній мірі ідентифікуюся з Вами. Тим самим всякі протилежні твердження не відповідають дійсності.

З щирим привітанням

віданий вам Евальд Аменде. *)

---

*)

Wien, 17. Juni 1931.

Nach Wien zuruckgekehrt, ubermittle ich Ihnen beiliegend, wie verabredet, den Text meines Artikels «Pazifikationen». Aus den blau angestrichenen Zeilen ersehen Sie, dass ich mich, was Ihre Ausfuehrungen betrifft, sogar mit Ihnen bis zu einem gewissen Grade identifiziert habe. Somit sind alle gegenteiligen Behauptungen nicht richtig.

Що-ж до статті п. Аменде, то там дослівно сказано про виступ п. Шульгіна слідує:

«Велику стриманість він в дискусію український промовець, бувший міністр закордонних справ часів Центральної Ради п. Шульгин. *Разом з ним* автор цих рядків (себ-то п. Аменде. Ред.) звернув увагу на те, що терористичні акти завжди тільки бувають наслідком нерозрішеної національної проблеми і що події в Східній Галичині — слід з приємністю одзначити — осуджені були навіть великою частиною польського громадянства і не тільки соціалістичними газетами, але й «Часом», органом краківської інтелігенції». *)

Коли тепер читач порівняє переклад наш і переклад «Діла», то побачить, що «Діло» в одному тільки місці розійшлося з правдою. Подаємо за «Ділом» (7 березня) це текст:

«Велику поміркованість він у наради український промовець, бувший закордонний міністр уряду Центральної Ради п. Шульгин. *І саме йому* вказав автор цих стрічок (п. Аменде. Ред.), що акти терору були все наслідком неполаднання проблеми нац. меншостей, а далі на те, що обговорювані події у Сх. Галичині, на щастя, осудила також велика частина польської прилюдної опінії, при чому зробили це не тільки соціалістичні органи преси, але також і органи краківських інтелектуалістів «Час».

Так перекладає «Діло». Ми не будемо тут робити аналізу філологічних здібностей його редакції, але запитаємо тільки, як слово «*Gleich ihm*» може «Діло» з такою сміливістю перекладати: «*і саме йому*». Кожний, хто хоч трохи знає німецьку мову, може сказати, що це значить, або «одночасно з ним», або ж «разом з ним», як ми перекладаємо. Текст листа п. Аменде до п. Шульгіна ясно показує, що останній переклад саме і висловлює думку автора...

Не на багато «Діло» розійшлося з правдою, але ця «маленька неправда» дала можливість цій газеті в другому абзаці статті додати вже від себе:

«З наведеного бачимо, що такі українці, як п. Шульгин, мусіли там добре боронити нашого галицького племені, коли їх мусів *дезавува*ти аж секретар «конгресу організованих національностей» з Женеви д-р Е. Аменде, покликуючися на голоси демократичної опінії про справи т. зв. паціфікації».

Панове з «щоденної і єдиної!» Перечитайте наведені тут німецькі тексти і подивіться гаразд, де же це п. Аменде «дезавував» наших представників? І де в світі ви найдете газету, яка претендує хоч на будь яку серйозність, і де б такі «переклади» і такі сміливі «висновки» робилися? Чи не розуміє «Діло», що ці «висновки» можуть мати лише негативні наслідки для нашої справи? Що такі брехні можуть сіяти тільки розлад між двома частинами єдиної української нації?

Наносючи проф. Шульгину страшний і абсолютно безпідставний образ, буквально нацьковуючи на нього своїх читачів, панове з «Діла» викликали разом з тим цілком зрозумілу полеміку з боку п. Шульгіна (він теж повірив у переклад «Діла») проти ні в чому неповинного п. Аменде.

*) *Grosse Massigung legte der ukrainische Redner, der ehemalige Aussenminister in der Radaregierung, Herr Schulgin, an den Tag. Gleich ihm wies der Schreiber dieser Zeilen zuguterletzt auch daraufhin, dass Terrorakte stets nur eine Folge ungeloster Nationalitätenprobleme war ferner auch darauf, dass die Vorgänge in Ostgalizien erfreulicherweise auch von einem grossen Teil der polnischen Oeffentlichkeit — dabei nicht nur von den sozialistischen Blättern, sondern auch vom Organ der Krakau Intellektuellen, dem «Czas» — verurteilt worden waren.*

Отже п. Шульгин, одписуючи останньому на його, листа мусів просити вибачення за ту полеміку, яку проти нього вів, введений в блуд певною частиною української преси, що на жаль не стоїть на відповідній для доброї журналістики височині.

П'яті роковини смерти С. Петлюри

Обходження дня п'ятої річниці трагічної смерти Головного Отамана Симо на П е т л ю р и .

— О з е р и . 24 травня в місцевій православній церкві п.-о. Де-тисевським, після служби Божої, було відправлено панахиду по великому борцеві за волю України С. Петлюрі та всіх полеглих на полі бою за її державність. На панахиді були присутні не лише всі члени місцевої емігрантської колонії з їхніми родинами, а цілу церкву щільно заповняла місцева українська людність. Старенький п.-о. зі всією ширістю виконав обряд і даючи, після панахиди цілувати хреста, голосно сказав до емігрантів: «Хлопці, як орли, можете відстояти свою батьківщину».

У другій годині дня вся емігрантська колонія з родинами зібралася в помешканню голови п. Лемпія, де у першу чергу перед портретом Головного Отамана Симона Петлюри, гарно прибраного національними стрічками та оквітченого зелениною, на заклик п. Лемпія все товариство стало струнко на знак пошани і вшанування та проспівало «ще не вмерла Україна». На спів зачали сходитися місцеві люди, у присутності яких голова п. Лемпій виголосив промову на честь вождя. Слідом за цим відчитано було реферата «Силует Симона Петлюри» та заповіт його. На закінчення проспівано присутніми «Чуєш, брате мій» та переведено збірку добровільних датків на бібліотеку імені покійного в Парижі.

— О л е к с а н д р і в - К у я в с ь к и й . В жалібний день п'ятих роковин трагічної смерти вождя українська політична еміграція — активні визнаці ідеї покійного, вшановуючи пам'ять його, відслужили на цвинтарі «Козацька Могила» парастаса за упокій душі його. Опріч зібраних емігрантів на парастас прибуло і багато обивателів польських . П.-о. Костянович у своїй промові в теплих словах згадав заслуги покійного та значіння його для всього народу українського. Промову цю він виголосив по українському, що зробило на всіх присутніх глибоке вражіння.

Після парастасу скарбник Відділу У. Ц. Р. п. Ф. Меналюк обійшов всіх присутніх з підписним листом і перевів збірку на бібліотеку ім. Симона Петлюри в Парижі.

— І н о в р о ц л а в . На пошану С. Петлюри місцева колонія відділу відбула спеціальні загальні збори в дню 25-го травня. Зачалися ці збори однохвилинним мовчанням на знак пошани. Після цього голова Відділу п. Корженевський відчитав наказу Головної Команди війська присвяченого цьому дню, покритого співом національного гимну та «Заповіту».

Далі п. Пономаревський - Свидерський в теплих словах згадав особу небіжчика. Присутні співіспівали «вічну пам'ять». Голова Відділу в своїй промові підкреслив любов покійного на його прив'язаність до козака, як рівно й ту любов, якою палаало козацтво до свого вождя.

* * *

— Г а й н і в к а . 5 червня Гайнівська колонія б. вояків, Армії УНР вшанувала пам'ять Гол. Отамана С. Петлюри і при тій нагоді святтила пам'ятник над могилами померлих на чужині 5 вояків своїх бувших товаришів по боротьбі за визволення України.

На ту урочистість було послано запрошення до Головної Управи УЦР в Варшаві, до ген. Сальського, доближчих колоній українців в

Біловіжу, а також було запрошено українців, що мешкають навколо в Білівську, в Наревці і лісах Біловіжа; крім того був і пан-отець Михайло Павловський. Українська колонія в Гайнівці зібралася вся. Урочистість почалася службою Божою в церкві. Літургію правив п. о. Жуків, а панахиду вже на могилах відправив п. о. Павловський.

Як служба, так і панахида видалися надзвичайно урочисто та справили глибоке враження на зібраних українців. Пам'ятник над могилами добре був зроблений, помальований на темний кольор, мав чорний хрест із вробленим в середині орденем Залізного хреста. Рельєфно виділявся на верхній частині пам'ятника на синьому полі золотий тризуб, а в середині вмуровано гранітову дошку з написом золотом — «Борцям за Україну». П. о. Павловський в сослуженню п. о. Жукова відправили панахиду. Теплу наскрізь патріотичну і чулу промову сказав п. о. Павловський. Після промовляли п. п. Корніїв і Біденко. Обидва заслужені колишні старшини і зраз чільні організатори життя Гайнівської колонії. Обидва при нагоді освячення пам'ятника сказали про ролю і значіння життя й діяльності національного героя С. Петлюри. Враження од урочистости зосталося глибоке. Треба сказати, що Гайнівська колонія багато зробила на шляху самоорганізування. Вона, маючи мінімальні матеріальні можливості, зуміла все ж таки чимало здобути. Громадяне наймають мешкання, де є невелика бібліотека, випускають часописи, мають шкільну групу, одбувають збори то-що. На протязі пів року спромоглися подарувати чудовий образ Божої Матери до місцевої каплиці, тепер вибудували пам'ятник на могилах українців. Будували самі, під проводом і вказівками п. Корнієва, уриваючи години після тяжкої праці, одриваючи ті копійки, що так тяжко заробляти.

Н. Авраменко.

* * *

О л и к а . 24 травня по службі Божій в церкві було відправлено парастася з приводу річниці смерті Головного Отамана Симона Петлюри. Присутніми на службі і парастасі крім української еміграції було багато росіян і поляків. Після парастасу переведено грошеву збірку на бібліотеку ім. С. Петлюри у Парижі.

— Б и д г о щ . Заходами Уповноваженого УЦК в Бидгощі інженера п. полковника Рибалко - Рибальченка відбулася в дню 24 травня панахида в річниці смерті С. Петлюри. Панахиду відправляв п. о. Дмитро Маган, бувший старшина VI стрілецької Січової Дивізії. На панахиду прибула ціла Бидгоська українська емігрантська колонія і багато місцевої людности.

— К о с т о п о л ь . В дню 1 червня в Костопольській православній церкві було відправлено панахиду по С. Петлюрі і по вояках, що забиті в боях і поховані на місцевому цвинтарі. На панахиду зішлася сила місцевого народу з Костополя і сусідних сил повіту.

— С л о н і м . 24 травня в річницю убивства Симона Петлюри, гуртком вояків Армії УНР була відслужена панахида в Жировецькому монастирі. Це перший рік, що так урочисто в цій колонії обходили день смерті вождя. Після служби Божої настоятель цього Монастиря, Архимандрит Полікарп Сикорський вигодосив чулу проповідь в українській мові. З сльозами на очах наш емігрантський гурток, стоячи на вколюшках, під жалібне «вічна пам'ять», гаряче молився. Після панахиди усю емігрантську колонію було запрошено на обіддо отця Архимандрита, господарь розпитував кожного з них про життя і працю, потішаючи одночасно, щоб не падали духом, а надіялися на краще майбутнє. Під кінець поблагословив і відбув до Варшави для відслуження парастасу для Варшавської емігрантської колонії.

— П л о т и ч н е . В дню 25 травня у Плотичному відправлено панахиду по С. Петлюрі у місцевій церкві. На панахиді співав хор Відділу УЦК в Плотичному. За три дні до жалібної урочистости було повідомлено

про панахиду місцеве громадянство цілого району, через це на панахиду зібралася сила народу.

— Г р о д н о . В Гродні заходами Відділу УЦК було відправлено в день 24-го травня урочисту панахиду в річницю трагічної смерті С. Петлюри. На панахиді була присутньою вся емігрантська колонія і багато місцевої людности.

Українці на слов'янському Jamboree в Празі.

В кінці червня та початком липня відбувся в Празі вселов'янський з'їзд пластунів (скаутів). На цей з'їзд (чи джемпорі, як називають його пластуни, перейнявши індійську термінологію) були делеговані й пластуни неслов'янських держав; загалом число учасників з'їзду виносило до 15.000 осіб.

Місцем осідку Jamboree був величезний парк Стромовка, що величаво простягається на краю Праги. Тут почалася праця ще за кілька днів перед з'їздом. Збудовано стадіон для різних пластових виступів, а атакож в різних кутках парку почали з'являтися табори. Тут будувалися й українські табори. Українців репрезентували на з'їзді пластові емігрантські організації в ЧСР та пласт з Закарпаття. Отож українці мали дівочий табір, т. зв. візцевий, і табір закарпатців. Крім того треба згадати велике шатро наших пластунів у хлоп'ячому таборі середнечеської жупи. Будова шатер та взагалі приготування до з'їзду вимагали досить багато енергії, так що останні дні пластуни забували навіть про їжу.

Та ось в суботу увечері наш дівочий табір вже готовий. При вході на брамі висить тризуб, прибраний жовто-блакитними прапорцями. По середині табору на високій шоглі разом з чехословацьким майоритом і український прапор. Далі півколом стоять шатра; дощаний низ де-яких з них помальовано на взір укр. вишивок. А середини шатер виглядають немов маленькі вітальні; є тут і канапи, прибрані килимами, є й столики, застелені мистецьки вишитими скатертями, портрети Шевченка, Петлюри, Франка і ин.; там вісить мапа України (робота одного пластуна) і лежать книжки на чужих мовах про Україну... І скрізь вишивки, вишивки... Але вже пізно; треба йти на відпочинок. Лише кілька дівчат лишається в таборі і стереже майно. З одного боку простягається величезний мешкальний табір польських пластунок, а з другого — югослов'янських. А там десь далеко аж за стадіоном — табір закарпатських пластунів.

На другий день уранці (неділя) всі пластуни зійшлися на Площі Миру, звідки рушили походом на старовинний «Град» вітати президента Масарика.

Похід виглядав величне і тривав більше години; починали його англійки, в своїх синіх одностроях, далі йшли поляки, що нараховували до 2-х тисяч осіб, потім англійці, югослов'яне, румуни і т. д. Закарпатський пласт з жовто-блакитними прапорами під назвою: Підкарпатська Русь. Українці-емігранти йшли майже з самого заду; за ними лише виступали празькі чеські відділи. Похід заминали санітарні вози. Похід пройшов майже по всіх головних вулицях і спиняв увесь рух. По боках стояла сила людей і вітали пластунів. Український відділ (нараховував 105 осіб) з величезним жовто-блакитним прапором, який несли хлопці і дівчата в укр. убраннях, а далі плакат з написом Ukrajina, притягав на себе велику увагу публіки. Відусіль було чути: «Слава Україні», «Хай живе самостійна Україна», «Слава» і т. и. Відусіль виглядали радісно привітні обличчя, з вікон махали руками. Прага вітала українців.

Пластуни в свою чергу гукали тричі хором «Слава», або свій клич: «Сильно, красно, обережно, бистро» (з чого і повстав скорочений пластовий привіт «Скоб!»). Так пройшли цілою Прагою, минули Карлів міст і почали підійматися на гору вузькими старовинними вуличками, що ведуть на

Чоло української групи при поході Прагою.

Градчани. Тут вовченята (так зветься маленькі пластуни) в своїх крисатих капелюхах почали дуже зменшувати кроки, та всеж, напруживши всі свої маленькі сили, і вони дібралися на гору. Величезне подвір'я «Граду», яке оточують старовинні будинки, було переповнено вже пластунами різних народів. Здавалося, що вже нема де ступити, проте за українцями ще йшли і йшли відділи чеських пластунів. Нарешті вже всі зійшлися. На вежі пробило полудне, і сонце, ніби в знак цього, ще дужче почало палити. В кількох місцях зімліли пластуни і їх виносили на руках. Та ось на балконі з'явився Масарик і вся увага звернулася до нього. Його оточували представники від пласту різних народів і де-хто з них виголосив промову (але нічого не було чути). По них Масарик звернувся з коротенькою промовою до всіх пластунів. І дивно, що це вже поважного віку президент так голосно і виразно промовляв. Він, між иншим сказав: «цілком приймаю ваш програм національності та людяности. Чи на любов до свого народу є запорукою людяности», та закінчив промову надією, що всі, що тут зібралися завжди і при всіляких обставинах будуть неохитно дотримуватися свого програму.

Відтак залунав чесько-словацький гімн, і посихлялися всі прапори. Після нього почали рушати відділ за відділом до табору на обід. По-полудні почалося життя у таборі. Скрізь, куди не глянути оком, групи пластунів і пластунок в різноманітних одностроях. У кожного на грудях стрічка з написом держави або міста. В українців жовтоблакітні стрічки з написами «Україна Emigr.», або Ужгород, Мукачево чи инше місто Закарпаття. Почалися знайомства й знаменитий change (обмін). Цей «чендж» став ніби спортом: кожний міняв свої пластові відзнаки на відзнаки чужих народів. Де-кому пощастило завісити всі свої груді різноманітними відзнаками. Так і українці пустили серед чужинців більше, як триста пластових лілей, переплетених тризубом. Коли не ставало відзнак, мінялися стрічками, хустками, ножами і т.и.

Таборовим життям цікавилася і громадянство, так що ціла Прага пе-

Українські пластуни в поході Прагою.

ребувала цими днями у Строховці. Багато людей бувало і в укр. таборах.

У таборі закарпатців на брамі був напис: «Український пласт з Підкарпатської Русі», а на щоголі вже здалека маяв жовто-блакитний прапор. Напроти брами була збудована гірська колиба, в якій показувалися гучульські вишивки і різнманітні вибори. Ця колиба без перерви була переповнена відвідувачами, які з великим зацікавленням роздивлялися речі та діставали пояснення від пластунів.

В дівочому таборі теж повно людей. Особливу увагу притягало шатро, де показувалися мистецькі вироби з хліба, зроблені пластунами. Це були скриньки з шахами, рельєфні портрети Шевченка та Франка, та ин. При цьому давалися де-які пояснення, а чужинці на знак прихильности до нас купували ювілейні укр. пластові марки («XX-ліття Українського Пласту»), дуже гарної роботи графіка Р. Лісовського. Крім того велике зацікавлення викликало у гостей спів і танці укр. пластунів, які, перебравши ся в народні убрання, гуляли в таборі.

Немалу увагу притягала до себе й мапа України, при чому по змозі давалися пояснення про наше сучасне політичне положення. Польські пластуни, що у великій кількості відвідували наші табори, також довго спинялися при мапі, і нерідко при цьому зав'язувалися цікаві дебати.

Варто згадати, що серед гостей, які відвідували укр. табори, були міністри (Славік, Бенеш), чужоземні кореспонденти і ин.

Тим часом на стадіоні увесь час щось демонструється перед глядачами; зранку відбуваються переважно спортові змагання і різні образки з пластового життя. По обіді артистичні виступи. Так чеські пластуни показали тут дві античні сцени з великою кількістю артистів. Поляки танцювали кілька народніх танців і співали свої пісні.

Не бракувало тут і виступу українців, які всі разом (емігранти і закарпатці) з'явилися на стадіон. Похід починали хлопці в народніх убраннях, що несли жовто-блакитний прапор; далі йшли в пластових одностроях. За ними дівчата у вишиваних сорочках та запасках, і знов пластуни. Гро-

Наші пластуни танцюють у таборі англійських пластунів.

мадянство зустрів українців бурхливими оплесками. Перейшовши стадіоном, пластуни і пластунки посідали півколом та відкрили свій програм хором співом. Далі були виступи з танцями: козачок (4 пари), Катерина (6 пар), гопак, аркан, сольові дівочі танці і інші; та найбільше успіху здобув «Запорожець» у виконанні хлопців. Надзвичайно ефектно виглядає в цьому танку, коли навприсядки сходяться запорожці до купи і нараз витягають шаблечки та дзвінко вдаряють ними одна об другу.

Гучні оплески були нагородою за виконання програму. Під кінець заспівали «Ще не вмерла Україна», під час чого, розуміється, увесь стадіон підвівся.

Такі величні виступи українців на стадіоні були двічі, а третій раз у вечері при ватрі. Цю ватру заряджували югослов'яне і запросили українців також в ній прийняти участь.

На величезній площі стадіону розложено високу ватру, а навколо просто на траві умостилися пластуни і пластунки; їх можна було тут нарахувати кілька тисяч. А далі на підвищеннях сиділи глядачі. Запалахкотіла ватра і освітила червоним світлом пластові сілуети. Почалися привітання, а далі пластові виступи. Жалюгідне враження робив виступ, так званих «руських» пластунів із Закарпаття. Одна дівчина намагалася тут декламувати російський вірш, але у того, хто знає російську мову, вимова цього викликала усмішку на уста. Таких «руських» пластунів було не багато на з'їзді, і їхня присутність пройшла майже непомітно. Відвідуючи наші табори, вони прекрасно розмовляли з нашими пластунами українською мовою, та мабуть і між собою, як ніхто їх не чує, вони уживають цієї ж мови і лише на чужих людях починають видобувати з себе якесь «на-речіє».

Зтанцювали югослов'яне навколо ватри свій народній танець — хлопці й дівчата, взявшись за руки. В цьому танку є щось спорідненого з гуцульським арканом.

В гостях у англійського табору.

Виступили і 4 шотландських пластунів в своїх традиційних спідничках і під своєрідні звуки народного струменту граціозно виконали свій танець.

Заспівали і українці кілька пісень і затанцювали «згорячі». Танцювали з таким завзяттям, що іноді аж боязко було за них, щоб не попали у полум'я ватри. Громи оплесків залунали звідусіль, і чути було вигуки, що б танцювали ще раз. Український виступ мав найбільше успіху.

З першого ж дня з'їзду нав'язалися у українців з югослов'янами гарні відносини. Їхні струнні і смугляві дівчата та хлопці, одягнені у народні убрання, заходили у наші табори і співали свої пісні. Часто можна було бачити також, як побравши за руки югослов'янські дівчата з українками гуляли по таборах. З ними досить легко вдавалося порозуміватися. Кожний, розмовляючи на своїй мові, розумів один одного.

Вже на другий день джемборі українці дістали запрошення на югослов'янську ватру яка відбулася у їхньому хлоп'ячому таборі на острові. Ця ватра мала більш інтимний характер. Крім пластунів і пластунок там нікого не було. Югослов'яне пообіймавшись з українцями, посідали навколо ватри, яка крім світла давала й доволі тепла. Та ось всі повставали і югослов'яне заспівали свою пластову присягу, простягнувши праву руку до вогня. Далі чергувалися югослов'янські співи з українськими. Крім того югослов'яне показували різні дотепні штуки, а тоді щирий сміх лунав по цілому острову. Наші в свою чергу заспівали чудернацьку пісню, вигадану пластунами немов-би то з індійськими словами:-

Чан чанг, чін чанг бум фідріці
Нан кін кі лі бум фідріці
Ангельо новай-йо
Кечки новай-йо
Ангельо новай-йо, кеч, кеч, кеч...

Її оригінальний мотив, з що раз прискорени темпом, пасував до чудернацьких рухів, які бездоганно й виконав один укр. пластун, бігаючи

навколо ватри, при чому нагадував скорше якусь еластичну істоту без кісток, ніж людину. На прощання югослов'яне кричали «живію» Україні, на що наші відповідали «Слава Югославі!».

На запрошення англійців були наші і в їхньому таборі. Там так само англійські виступи чергувалися з українськими і захоплювали цікавих глядачів. Після виступів було зроблено спільні фотографії. Цікаво має виглядати знімка, де запорожець стоїть обнявшись з шотландцем у спідничці. Обмінялися також адресами, щоб і надалі тримати зв'язок з англійцями.

Фотографування було дуже поширене у таборі. Кожний пластун чи то пластунка старалися якомога більше зафіксувати із всеслов'янського джемборі. Фотографувати під час виступів на стадіоні, під час відвідування різних таборів. Не минули й таборів українських. Часто зупиняли укр. старших пластунок, які мали своєрідні шоломи, і прохали дозволу їх фотографувати. Фотографували українців в їх національних убраннях. Отож по різних кутках Європи багато пластових альбомів міститимуть фотографії, що нагадуватимуть глядачам про українців.

Цікаво табор виглядав у вечері. Куди не глянути оком, скрізь палахотять ватри. Там навколо зібралися пластуни і співають, в іншому таборі посідали поважно навколо ватри на приправлених пеньочках і радять раду. Серед темної ночі при золотому світлі ватри ці маленькі постаті пластунів виглядали немов з якоїсь казки...

Українці з Закарпаття так само мали ватру, запросивши до себе югослов'ян і інших гостей. Там виступали й наші наймолодші пластуни та пластунки, а один хлопчина відважився навіть перескочити через полум'я.

Багато було чого у таборі, та не сила всього записати.

У п'ятницю табор зліквідувався. Там, де ще вчора кипіло життя, сьогодні лежали якісь сумні рештки дощок та денеді скупчилися пластуни, навантажені торбами та готові рушати в дорогу. Бігали затурбовані англійки, шукаючи українців та югослов'ян, щоб дати їм свої адреси для одержання фотографій. Здибавши українок, вони дуже прохали надсилати їм також різню літературу про Україну, яка лиш є в англійській мові.

Крім англійських і югослов'янських пластунів, укр. пластуни нав'язали приятні відносини з литвинами, латишами, німцями і ин. Чехів тут не будемо згадувати, бо з ними вже зв'язок існує довший час. Так напр. XII відділ чеських празьких пластунів, прийшовши до укр. табору, співав укр. пісні на велике здивування публіки.

По-за табором чехи улаштували урочисті прийняття пластунів різних народів. Були там і представники від укр. пласту, де виголошували промови українською мовою. Так само Товариство слов'янських жінок улаштувало раут, на який запросило пластунок. Від українок була туди делегована старша пластунка, яку там дуже вітали, виголошуючи славу Україні.

На загал можна твердити, що українці користувалися ширими симпатіями, і треба лише побажати, щоб і надалі український пласт розвивався та зміг прийняти участь в наступному році у світовому Sambogee.

Пластунка.

На рідній, не-своїй землі

(Похорон Вячеслава Липинського).

Тіло покійного Вячеслава Липинського, що вмер (од сухотів) у санаторії коло Відня, перевезено було у родовий маєток Липинських, с. Затурці коло Луцька, де воно буде спочивати в родинному гробові.

На похорон, що відбувся 2 липня, зібралася родина покійного: два брати, удова й дочка покійного, сестра його з чоловіком і дальші родичі. Приїхало з Луцька і дванадцятьоро українців — інтелігентів, що привез-

ли на труну покійного три гарні вінки з нашими національними барвами та зійшлося скільки сот селян с. Затурець і околичних сел.

Покійний був католик, а тому ховав його католицький ксьондз; відправлено було напахиду над труною в місцевому костелі. Промов на цвинтарі не було, сказав промову лише ксьондз у костелі під кінець папахиди і в цьому надгробному слові тільки коротко згадав, що покійний мав симпатії до України.

Українських промов над домовиною не було: цього не бажала родина покійного, яка радикально розходилася з ним у політичних поглядах. Це додавало дуже багато гірного почуття до того смутку, що охоплює людей над домовиною близької людини: почувалося, що останню нашу шану складають дві родини і це почуття дуже гарно відловив один із селян на цвинтарі, коли вже все було відправлено і замурували родинний склеп.

На слова одного з приїзжих інтелігентів, що промов українських не було, бо не бажала цього родина покійного, той селянин сказав:

— Ми й без промов знаємо добре, хто був покійний і чий він був. Родина взяла собі його тіло, але душа його — неша.

Як гарно ті прості, але глибокі слова висловлюють те саме, що й слова поставлені в заголовку: родині він був рідний та не свій, а нам свій, хоч і по крові не рідний.

W.

П'ята виставка Мистецького Гуртка «Спокій».

На початку червня б. р. відбулася у Варшаві вже п'ята виставка праць членів Українського Мистецького Гуртка «Спокій».

Виставлені праці заняли три салі в помешканню УМСА, з котрих одна була занята виключно працями з обсягу української графіки.

4 червня відбулося урочисте відкриття виставки, яке попереджував конкурс праць, в якому, яко судді, участь взяли визначні професори Академії Штук Красних у Варшаві.

Виставку відкрив в присутності досить значної кількості гостей проф. Р. Смаль - Стоцький, підкреслюючи в своїй промові поступи в праці і в розвитку Мистецького Гуртка «Спокій». Далі вітав організаторів виставки від імени корпорації «Запорозжя» у Варшаві голова корпорації п. І. Липовецький.

На виставці виставлено було понад сто номерів праць, при чому досить часто під одним номером містилася ціла низка праць. Був виставлений тут рівно ж і один об'єкт мебльовий (шафка — роботи п. П. Мегика). Слід тут підкреслити і те, що на цю ділянку мистецтва Гурток звертає належну увагу і слід сподіватися, що на наступній виставці з цієї ділянки мистецтва буде вже більше експонатів.

Нагороди одержали наступні члени Гуртка «Спокій»:

1. нагороду ім. С. Петлюри — 100 зл. одержав п. П. Холодний за свої темперні композиції,

2. нагороду ім. П. Холодного — 50 зл. одержав п. П. Мегик за «Проект декорації до церкви в Шепарівцях».

3. теж п. П. Мегик одержав нагороду ім. Є. Чикаленка — 50 зл. за «Шутку» (натюр морт — темпера).

4. нагороду ім. М. Василька — 25 зл. одержала п. Ольга Мариняк за дерезорит «Бабця».

5. нагороду ім. «Прометей» — 25 зл. одержав п. Дунаєвський за «натюр морт» — олій.

6. нагороду ім. О. Саліковського — 25 зл. одержав п. Васьківський за «натюр морт» (олій).

7. Нагороду Ватикану — 50 зл. одержав п. Н. Хасевич за «Прання» (олій).

8. нагороду ім. св. Василя — 25 зл. одержав п. Ю. Трохимчук за «Кони» (олій).

Рівно ж і цим разом видав Гурток «Спокій» ілюстрований каталог виставки, в передмові до якого, між иншим, читаємо: «для себе (членів Гуртка), виставці здобули можливість спільної контролю над своєю мистецькою дорогою розвитку, над своєю працею на полі українського мистецтва, над своїми молодими кроками вперед. А для глядачів ці виставки дали можливість стежити за тим, як і над чим працюють мистці, які проблеми турбують їх у творчих шуканнях. Бо треба собі ясно сказати, без жалю до нікого, що глядача для мистецтва треба виховати, а це можна зробити тільки дорогою виставок і поширенням творів мистецтва серед найширших кругів...»

І оскільки взяти під увагу те, що відвідування виставок Гуртка «Спокій» з кожним роком зростає, то вже це яскраво показує на зріст зацікавлення, збудити яке і ставить собі за одно із своїх завдань Гурток «Спокій».

Поминаємо фаховий бік, не вдаємося в оцінку самих праць, не аналізуємо тих напрямків, в яких сконстатовано поступ як в праці цілого Гуртка, так і у поодиноких його членів. Залишаємо це фахівцями, погляд яких вже частинно зазначений тут у поділі нагород. Хочемо звернути увагу читача на систематичність і непохитність перед жадними несприятливими умовами, які характеризують життя і працю Гуртка, які не раз викликають подив у тих, хто до життя Гуртка приглядається.

І в тому ж вступі до каталогу знаходимо ми ключ, якому може в більшій частині і завдячує Гурток «Спокій». Цей поступ в його працях:

«З молодією енергією і завзяттям, — читаємо там, — ідемо вперед, поглиблюючи зміст, форму і засоби. Не забуваймо, що змарнована сьогодні година після опроцентування її дасть в будучому надаремно страчені роки й сумні не до вибачення наслідки».

І приглядаючися до поступу в мистецьких працях членів Гуртка і до розвитку Гуртка взагалі чи не належить всім нам мати на увазі і цей ключ, особливо сьогодні, в періоді нашої визвольної боротьби.

І. Липовецький.

---

3 життя Української Станиці в Польщі.

29 червня ц. р. відбувала в Станиці дивізійне свято вірна своїм традиціям 3-стр. З а л і з н а дивізія.

Ходом історичних подій ті, що недавно створили новітню героїчну епоху в житті укр. нації і що власною кров'ю вписали в сім'ю народів проміняєте й таке привабливе навіть для чужинця і'мя «Україна» — сьогодні є прибиті лихою долею й тяжкою працею добувають собі на шматок хліба, розкидані по всьому світі. Де їх тільки нема... Відвідайте Поліські багна, загляньте у французькі шахти, перелітіть до пекучих пісків Мароко, поверніться до гір Трансильванії — всюди ви забачите недавнього лицаря української армії, скрізь ви почуете серед чужинців нашу пісню розлогих степів. Далекі вони в просторі один від одного, але близькі душею, близькі ідеєю, близькі споминами про спільні бойові чини в складі часом одної частини, близькі, нарешті, тою вірою в здійснення своїх мрій, що невгасимо жевріє в серці кожного з них. І цю свою віру, цю єдність думки, як рівно і свою волю кожний з них свідомо, по військовому, підпорядковує тому керовничому центру, який ще недавно водив їх в складі певної частини на смертний бій з ворогом, який не сплямував і не зрадив нашої високої ідеї і якому вони віддано. вірять. Бо то є військо, а не різнопартійна юрба, а у війську є лише ціль, наказ і абсолютна субординація.

Осідком такого керівничого центру 3- стр. Залізної дивізії на сьогодні є Українська Станиця в Польщі біля м. Каліша. В Станиці ж і її околицях перебуває ще значна кількість старшин і козаків дивізії, що формально й приватно ведуть зв'язки з рештою вояцтва, розкиданого по світі. 29 червня вояцтво 3-дивізії відбувало тут своє дивізійне свято. Всі старшини й козаки, повідомлені завчасно, кого не зв'язувала віддаль і праця, прибули 29 червня до Станиці. О 12 год. відбувається в Станичній церкві урочистий молебен. Крім Залізних сюди прийшли помолитися і виявити свою пошану й бойово-товариську солідарність вояцтво других дивізій. Були й особи з вищого командного складу армії та зі складу Правління Станиці. Після многоліття Залізним вояцтво в піднесеному настрої розійшлося по Станиці, щоби пізніше зібратися на товариську бесіду. О 17 год. вояцтво дивізії, як рівні почесні гості зібралися в салі Товариства вояків, де вже було накрито столи до убогої перекуски. Стародавнім козацьким звичаєм панотець Бриндзан благословляє трапезу. Старший з присутніх, заступник Голови Правління Станиці, він же командир 2-стр. Волинської дивізії генерал-хорунжий Загородський виголошує змістовну й палку промову, підносячи гучне «слава» на честь Головного Отамана нашого війська Андрія Лівичького. Могутнє «слава» наповнює залю. Начальник штабу дивізії зачитує привітальну телеграму Пана Головного Отамана, яку вояцтво вислухує стоячи і покриває гучним «слава». Далі зачитується ряд інших привітань, що надійшли на цей день, між ними були головніші: від Прем'єр-- Міністра Уряду УНР Прокоповича, Міністра Військових Справ ген-штабу генерал-хорунжого Сальського, ген.-штабу генерал-хорунжого Удовиченко, Командира дивізії генерал-хорунжого Шандрука й инш. Тут же було вироблено тексти подяк за привітання з нагоди дня. Далі було виголошено ряд тостів: за сучасного К-ра дивізії генерал-хорунжого Шандрука, за бувшого К-ра дивізії генерал-хорунжого Удовиченка й инш., а потім в тісній бойовій родині полились рікою спогади минулих днів... А чейже не було про що згадати? Досить ознайомитись з текстом телеграм, яку було одержано тоді ще «З» дивізією після боїв за Вапнярку. Подаю її дослівно: «Полковникові Удовиченкові. Повідомляю, що за високу босездібність і витривалість, за надзвичайне лицарство З дивізії їй надана назва «Залізна». Іменем Командарма вітаю Залізну дивізію і зичу їй дальшої бойової слави. Нач. Штабу Армії полковник Тютюнник». Прогляньте далі історію дивізії і ви бачите, що свою назву «Залізна» вона цілком виправдала.

Що-далі бесіда набірала жвавішого й веселішого темпу і лише о 24 год. вояцтво цілком задоволене і втішене атмосферою давно бажаного перебування в цілком військовій родині розійшлося по своїх кутках.

2 липня заходами командного складу дивізії було влаштовано вечерю для тих старшин і козаків дивізії, що з тих чи інших причин були позбавлені можливості бути присутніми на святі 29 червня. Знову було зачитано попередні привітання і знову лунало могутнє «слава» Залізних. Не забуте було й жіноцтво дивізії, що перебувало в складі дивізії в час бойових операцій і приймало в них активну участь.

Зрештою, й на сьогодні Залізні, не дивлячись на перенесені терпіння, не загубили свого бойового обличчя, не розгубились в аморфній масі чужого суспільства і не пішли на поклін до свого лютого ворога москаля-большевика. Військовість і самовідданність ідеї визволення України — то наш девіз дня, а дивізійне свято лише більш його зміцнило.

Залізний.

Від Головної Еміґраційної Ради.

Від 1-го серпня 1931 року розпочинає Головна Еміґраційна Рада збірку національного податку за 1931 р.

Від цього дня старі бони (з малюнком Софійського собору) вважаються анульованими; випускаються нові бони, по яким тільки і можна збирати національний податок в році 1931-1932.

Конференція Головної Ради встановила тільки мінімум нац. податку — 10 американських центів і то для того, щоби кожний, найбідніший українець, міг виконати свій обов'язок. Але Головна Рада нагадує, що це тільки мінімум і що кожний громадянин сам, згідно своєму сумлінню, мусить определити розмір податку відповідно до своїх прибутків. Отже, коли живучи по різних державам ми платимо податки на користь цих держав, вносимо десятки і часом сотки корон, франків і т. и., їм, то ми мусимо внести хоч частину тої ж суми на рідну справу.

На що збирався і збирається Головною Радою національний податок? — На нашу національну пропаганду за кордоном.

* * *

Громадянство мусить знати скільки зібрано грошей за минулий рік 1930 і на які цілі ці гроші витрачені.

Отже зібрано було 12.950 франків. Зібрано по копійкам. Зібрано головним чином серед еміґрації нашої розкиданої по Європі. Як не трудно було організувати збір, обійти всіх, до кого належалося звертатися, все ж результату досягнуто, початок праці покладено.

Президія Головної Ради передала всі документи і касові книжки на розгляд Ревізійної Комісії, обраної Конференцією. Акт цієї комісії був вже опублікований. Таким чином громадянство може мати певність, що всі грошеві справи переводяться Головною Радою в належний спосіб.

Президія Головної Ради вирішила по можливості витрачати національний податок тільки на друковане слово на чужих мовах. Інші свої видатки Головна Рада покривала в міру можливості з членських внесків, що давали їй центральні установи еміґрантські, члени Головної Ради. Крім того з фондів національного податку витрачалися кошти зв'язані з самим збиранням податку: друк бонів, відозв, брошюр. Таких брошюр українською мовою було видано дві: «Перша конференція української еміґрації та Головна Еміґраційна Рада», «Завдання Української Еміґрації»; відозв — I (про внесення національного податку); дві серії бонів на 1930 і 1931 р. р. Далі було видано брошюру «La Société des Nations et les Réfugiés Ukrainiens» (Ліга Націй і Українська Еміґрація); одну відозву друковану в справі бойкоту совітських товарів викрадених у голодного населення України, дві відозви у зв'язку з процесом СВУ у Харькові; організовано було колективну подяку сенаторові Копеляндові, що як відомо вніс до Сенату Сполучених Штатів біль про визнання України) в зв'язку з цим надруковані були бланки для підписів під подякою, відозви і т. д.).

Нарешті свою увагу Гол. Еміґр. Рада звернула також на купівлю для росповсюдження тих видань про Україну (писаних франц. мовою), які випускаються іншими українськими чи й неукраїнськими видавництвами.

Головна Рада асігнувала на купівлю 1000 примірників відомої книжки Е. Евена, бувш. голови муніципальної Ради м. Парижу — «Le Problème de l'Ukraine et la France», що має незабаром вийти, 6000 франків; на купівлю 500 прим. брошюри проф. О. Шульгина «Vers l'Indépendance», що друкується Укр. Т-вом Прихильників Ліги Націй — 500 франків; на купівлю 100

прим. брошюри франц. мовою проф. Д. Дорошенка про Шевченка — 300 франків.

Головна Рада має видати також збірник на 300 сторінок різних українських авторів про Україну, свого роду енциклопедію, так необхідну для чужинців. Ця книжка, що буде чимало коштувати знаходиться в центрі уваги Головної Ради на рік 1931-32.

На видання цієї книжки «Україна» мають головним чином піти гроші, що ми зберемо в наступному році. Ці гроші потрібні також на те, щоб Головна Рада могла перед чужинцями ширше відгукуватися на біжучі події життя, розвивати і поглиблювати всі способи нашої пропаганди за кордоном.

Мета велика і поважна. Ми певні що на цей другий збір Головної Еміграційної Ради наше громадянство відгукнеться щиро і щедро.

Головна Еміграційна Рада

3 широкого світу.

— Матью Уол, голова громадської національної організації Сполучених штатів, запропонував організування міжнароднього комітету боротьби з комунізмом.

— 23 червня Сталін виголосив програмову промову, яку агенція ТАСС розпублікувала лише через два тижні і яка зводиться до запроєктування суворих заходів проти робітництва. Є в промові і інтересний пасаж про використання України.

— Результати квітневого перепису населення Англії такі. Всього населення 44.790.485 душ. Збільшення проти 1921 р. — 2.021.239. В 1801 році в Англії без Шотландії, було 8.892.000 душ, а 1931 — 39.947.931.

— З огляду на фінансові утруднення Німеччина в цьому році не буде робити великих військових маневрів.

— За роки 1928-1930 з Англії виїхало до колоній 238.025 емігрантів.

— На 1 липня СРСР нараховує 219.000 колхозів з 13.695.000 господарствами, себ-то 55 відс. господарств Союзу.

— Лідер румунської нац.-селянської партії вніс до парламенту пропозицію зробити перевірку легальности надбання власности всіх урядовців з 1915 року починаючи.

— Розпубліковано новий пресовий грецький закон, що передбачає суворі кари за брехливі вістки, підбурювання та шантаж.

— В Канаді розпочато організацію робітничої партії аналогічної англійській.

— Страсбургський професор Гельєр у великій книзі присвяченій статистиці європейських мов дає таку таблицю розповсюдження мов: німецькою мовою говорить — 80,9 міль. душ, московською — 70 міль., англійською 47,2 міль. італійською — 40,8 міль., французькою — 39,8 міль., українською — 33,9 міль., польською — 23,1 міль., іспанською — 15,9 міль і т. д.

— Німецький уряд заборонив комуністичну спартакіяду, яку слідом дозволив скликати у Москві большевицький уряд.

— Закінчено складення цивільного чехо-словацького кодексу.

— Французький уряд відправив для відвідання всіх столиць Європи ескадрилью своїх найвидатніших авіаторів з ген. Гуа на чолі.

— Помер славнозвісний військовий критик операцій великої війни Фернан Фейлер, що писав в «Газет де Лозан» та «Журналь де Женев».

— В Німеччині засновано партію соціалістів-монархістів. Прапор партії червоний з царською короною в центрі.

— Відомий італійський ген. Нобіле відправився на большевицькому криголомі «Малигін» на розшук Амудсена і Пільбо.

— Китайське урядове військо розбило комуністичні банди в провінції Кіанг-Сі.

— Президент естонської республіки Паєтс зробив візиту президентові фінської республіки Свінховуду коло Або в Култаранта.

— В німецьких провінціях Вестфалії і Приренщини прийшло в багатьох місцях до боїв поліції з комуністами. Переведено великі арешти.

— Заборженність Московщини закордоном на 1.1. 1914 р. була 12 мільярдів; по цих боргах платилося 400 мільйонів руб. річно відсотків: По обрахункові самих большевиків (Шенкман) борг СССР на 1. X. 1931 досягне 1 мільярда золотих рублів. Увесь цей борг складається з коротко-срочних зобов'язань, які большевики не мають змоги покрити ні експортом, ні довгострочною позицією закордоном.

— Львівським воєводою призначено д-ра Рожницького уродженого на Київщині.

Хроніка.

З Великої України

— «Канадська українська робітничо-фермерська делегація до СРСР — рапортує: «газета «Українські Робітничі Вісти» в цілому ряді останніх чисел друкує листи від делегатів до СРСР — канадських українців - робітників і фермерів, які нещодавно, між иншим, були і в Києві. Переважно більшість цих листів делегати послали до редакції «Українських Робітничих Вістей» безпосереднє з Радянської України, де вони оглядали найпотужніші будівництва, радгоспи, колгоспи, МТС, культурні заклади. Усі листи просякає надзвичайне захоплення всім тим, що делегати бачили в СРСР і на Радянській Україні».

— На совітським кордоні, — пише голова делегації тов. Навізівський у листі, якого він послав із Києва, — зустріли нас робітники з військовою музикою. Радість невимовна.

Далі тов. Навізівський захоплено розповідає про зустрічі в Москві, Харькові та інших містах з совітськими робітниками, про відвідання різних підприємств і установ тощо.

— Тут на Україні ми надивилися на все, що тільки можна було, — пише він далі й закінчує: — «Як нас зустрічав пролетаріят Києва з оркестрами й прапорами, а так само, як проводжав, — цього довго не забудуть наші делегати».

Делегат Іван Капуста, докладно описуючи в своєму листі будівництво Дніпрельстану й той творчий ентузіазм, який охопив усіх будівників цієї велетенської соціалістичної споруди (!?) з обуренням спростовує антисовітські наклепи про «примусову працю».

Делегат Григорій Кізема, описавши умови праці горлівських гірників у Донбасі та культурно-

освітню роботу, яку тут провадять зазначає: «Прямо дивуєшся, як це вони могли так скоро влаштувати. Але, де віра й воля, там сила».

З величезним захопленням делегат Е. Михайлюк пише про Харківський Тракторобуд».

Таку саморекламу друкує «Пр. Пр.» ч. 144 з 27.VI.

— Перед жнивими. «Пр. Пр.» (ч. 150 з 4. VII) доносить, що «в багатьох селах колгоспи і одноосібники зовсім не готові зустріти врожай: немає планів, реманент неналагоджений... «Досі не кінчено також полоти».

— Примусова праця для робітників нагородах, щоб дістати городину. В Києві большевики організували «ударну декаду поління» протягом якої робітники з київських підприємств і залізничники мусіли виполоти підміські огороди від бур'яну, щоб здобути право на отримання городини. Без цієї міри мобілізації робітників для поління — городам загрожувала загибель від бур'янів («Пр. Пр.» ч. 145 з 28.VI).

— Українізація. — Українізація в хемико-технологічному Інституті в Києві знаходиться в такому стані:

«Якщо зайти до вестибюлю інституту, то здається, що потрапив не на територію УСРР, бо скрізь російська мова. У директора, його помічника тощо розмовляють російською мовою. А помічник директора ХТІ тов. Медведев заявив, що «у нас тільки на зборах примушують говорити українською мовою, а так... в житті... як і в більшості ВИШ'ів (??)». Свої слова цей одвертий великодержавний шовініст мотивує тим, що мовляв, бракує української термінології з фахової літератури. (Бідний... для них не надруковано словників!). Не працює комісія українізації, бо голова Шарго-

редський майже рік у відпустці.

На 4 курсі утворили гурток українознавства, який тільки організаційними зборами та протоколом ствердив своє мітичне існування.

Вийшло всього 3 числа інститутської стінгазети «За червоного фахівця» російською та українською мовами. Професура українізована мало. Де-які дисципліни читають російською мовою.

«У деяких студентів виявився великодержавний шовінізм: вони подали заяви, щоб їх увільнили від вивчення української мови, бо вона їм непотрібна». Студентка Брук III дослідного факультету на запитання проф. Загорулька заявила: «Я не поняла питання, задайте мені вопрос»....

Технічної літератури українською мовою дуже мало.

Інститут передплачує 122 ріжних журналів, з них українською мовою... 12.

Висновки: у ХТІ не все гаразд. Що ж роблять партійні та профспілчанські організації інституту?

— На посадній фабриці в Києві газета «Зачистка» виходить мовами українською та жидівською, бо там працюють українці та жи-ди.

Але партійна та комсомольська організації на цьому заводі не йдуть за масою робітників і в справі українзації не виявляють жадного керівництва.

— В Києві між службовцями є також ще й досі факти прихованого опору українзації». Остання перевірка установила, що в Києві на 50.000 службовців знають українську мову лише 18.850 душ і не знають зовсім української мови 8.660. Крім того, від перевірки звільнено 9.300 — це усе, має бути, високі особи, які також не є українцями і української мови не знають. Від перевірки ухилилися — 9.150. Під час перевірки виявлено рецидив у 27 відс. Для форми тих, хто не знають української мови, звільняють з посади, щоб згдовольнити існуючому розпорядженню. Але звільнених негайно вслід за тим приймають назад.

Підчас перевірки «де-які профспілки пасивно й формально ставляться до українзації».

Є чимало фактів саботажу перевірки українзації. Так, Управа Півд.-Зах. залізниць зовсім не прийшла на іспити в призначений день, а в 1-ій лікарні прийшло на перевірку 76 чол. замість 240. Хоч листування по де-яких підприємствах і зукраїнізовано аж до 70 відмс., все ж розмови ведуться переважно по російськи. По де-яких підприємствах знають українську мову тільки окремі одиниці. Так в «Ощадкасі» знають мову — 9, не знають — 62, «КРЕС» знає 9, не знає 50, «Союзцукор» — знає 12, не знає 48, краєва контора «ВУФКУ» — знає 24, не знає 67, газетне бюро зв'язку — знає 10, не знає 40, ПЗЗ — знає 53, не знає — 154 («Пр. Пр.» ч. 146 з 30.VI).

— Дніпрельстан. За планом Дніпрельстан має почати функціонувати 1 серпня 1932 р. Хоч би він на цю добу і був готовий, використати його не буде можна, бо «Дніпро ще не готовий до відкриття Дніпрельстану. Пристані флота ще не підготовані до того, щоб обслужити довжелезний транзитний шлях верхів'їв Дніпра до Чорного моря» («Пр. Пр.» ч. 150 з 4. VII).

— Совітське «постачання трудящим». В Києві в кооперативній крамниці тим покупцям, що купують воблу як примусовий додаток за гроші продають якусь надзвичайно смердючу річ, що навіть тяжко визнати, що саме воно є» («Пр. Пр.» ч. 145 з 28. VI).

3 життя Укр. еміграції.

У Франції.

Рєєстр осіб, що зложили свої датки на Бібліотеку ім. С. Петлюри.

1. п. Оборський — 20 к. ч.,
2. п. Котик — 10 к. ч.,
3. п. Марія Круглінова — 7, 4. п. Кіламік — 10
5. п. Лобаз — 3, 6. п. Анна Б. — 2
7. п. Кархут — 3, 8. п. Д. — 4,
9. п. Петренкова — 5, 10. п. В. — 5.
11. п. Інж. Плакач — 10,

12. п. Инж. Петренко — 10, 13. п. Кушнірук — 3, 14. п. Гна-тишин Михайла — 2, 15. п. Ман-дюк, Грицько — 5, 16. п. Мулакi — 5, 17. п. Голик — 2, 18. п. Кi-кінчук — 2, 19. п. Романенко Ро-ман — 2, 20. п. Соболич М. — 2, 50, 21. п. Дулеб — 3, 22. п. Дячен-ко П. — 3. Р а з о м 118,50 К. ч.

На лист ч. 286, вида-ний Укр. Педаг. Інстит. в Празі.

1. п. Ярема — 2 к. ч., 2. п. С. — 2, 3. п. Кабачків — 5, 4. п. Мірний І. — 5, 5. п. Крицький — 5, 6. п. Стешко — 5, 7. п. Кісянів — 3. Р а з о м 27 Кч.

На лист ч. 362, вида-ний Укр. Громаді в Греноблі:

1. Теодор В. — 10 фр. фр., 2. п. Токайло — 5, 3. п. Одобець-кий — 5, 4. п. Рогатюк С. — 5, 5. п. Червонецький — 5, 6. п. Добрянський О. — 5, 7. п. Чич О. — 5, 8. п. Олевський А. — 5, 9. п. Куцевол — 5, 10. п. Храпач — 3, 11. п. Стралічук — 5, 12. п. Грушко — 5, 13. п. Сергієв — 5, 14. п. Радкевич — 5, 15. п. Мироно-вич — 10, 16. п. Вінничук — 5, 17. п. Григорієв — 2. Р а з о м : 90 фр. фр.

На лист ч. 513, ви-даний п. Креміню в Quieuegchaip:

1. п. Темерій Ілько — 10 фр. фр., 2. п. Крупяк І. — 10, 3. п. Йор-дан Микола — 10, 4. п. Розмета-нюк П. — 5, 5. п. Вістовський Микола — 10, 6. п. Трушик М. — 10, 7. п. Кремінь Созонтій — 10, 8. п. І. М. — 10, 9. п. Мелешко І. — 5, 10. п. Монастирський М. — 5 фр.

Р а з о м : 85 фр. фр.

На лист ч. 489, ви-даний п. Ліопі (Т-во «Просвіта» в Corbeil):

1. п. Паламарчук І. — 5 фр. фр. 2. п. Чирвак Д. — 4, 3. п. Дми-трук Ю. — 2, 4. п. Кривобочок І. — 2, 5. п. Варчук П. — 2, 6. п. Кируша — 2, 7. п. Червак Ф. — 3, 8. п. Заруденець — 2, 9. п. Під-лиський — 2, 10. п. Ліопа — 15. Р а з о м : 39 фр. фр.

На лист ч. 338, ви-даний п. Інж. Мико-лаєнкові в Тарнові:

1. Розен А. — 2 зл. пол., 2. п. Шайдевич П. — 2, 3. п. Інж. Пе-карчук — 5, 4. п. Інж. Василев-ський — 3, 5. п. Інж. Миколаєнко А. — 8. Р а з о м : 20 зл. пол.

На лист ч. 500, ви-даний п. Дубецькому (Укр. Громада в Melun):

1. п. Слободз'ян П. — 10 фр. фр., 2. п. Кацюк Н. — 5, 3. п. Музика О. — 5, 4. п. Истнар П. — 5, 5. п. Кубаль М. — 5, 6. п. Граничний — 5, 7. п. Паркулаба — 5, 8. п. п. Гладкий В. — 5, 9. п. Іваниць-кий — 5, 10. п. Пліхотя — 5, 11. п. Олексів — 2, 12. п. Хана Т. — 5, 13. п. Лопатинський — 5, 14. п. Баран М. — 1, 15. п. Ду-бецький — 5. Р а з о м : 73 фр. фр.

На лист ч. 291, ви-даний п. Приходько в Мукачеві, ЧСР:

1. п. Приходько О. — 20 к. ч., 2. п. Ромашів М. — 20, 3. п. Го-расвський В. — 20, 4. п. Ч. — 10, 5. п. Трухлий — 10, 6. п. Д-р Пеленський — 30. Р а з о м : 110 к. ч.

На лист ч. 380, ви-даний п. Штундерові (Vroplna Goga, Волинь):

1. п. Миколаїв Є. — 2 злот. пол., 2. п. Мічур В. — 2, 3. п. Штундер К. — 5, 4. п. Порода І. — 0,50, 5. п. Штундер І. — 1, 6. п. Рождественський — 1, 7. п. Словінський Б. — 5, 8. п. Бі-бровський — 1, 9. п. Бінько М. — 2. Р а з о м : 19,50 злот. пол.

На лист ч. 295, вида-ний пану Павловичу — Кишенів, Румунія:

1. п. Павлович — 100 лей, 2. п. Дундук М. — 100, 3. п. Андріаш М. — 100, 4. п. (підп. нечитк.) — 100, 5. п. Зеленський А. — 40, 6. п. Середа ТГ. — 100, 7. п. Поплавський В. — 100, 8. п. І. Міткевич — 100, 9. п. (підп. нечит.) — 100, 10. А. Р. — 20, 11. п. Буряченко А. — 20, 12. п. Грівер-ко — 20, 13. п. Новицький Т. — 50, 14. п. Середа Г. — 50. Р а з о м : 1000 лей.

— Протест до Ліги Націй. «22» Січня», орган Со-юзу Укр. Емігр. Організації у Франції, в своєму ч. 8-9 умістило укр. і франц. мовами протест

8-го з'їзду Союзу проти відозви Ліги Націй до благодійности цілого світу з метою скласти фонд пам'яті Нансена для допомоги біженцям і шкільній справі їхніх дітей. Причиною протесту послужило те, що Ліга Націй ні одним словом у відозві не згадала, що вона звертається і до українських жертвувачів, ні того, що вона звертається жертвувати і на користь української еміграції.

Треба сподіватися, що цей цілком слушний протест підтримають і інші укр. еміграційні організації, що заінтересовані як в допомозі Ліги Націй, так і в підтриманню на належній височині укр. імені.

— Громада в Бійянкурі. 19 липня в Бійянкурі відбулася по запрошенню тамтешньої Української Громади лекція члена Ген. Ради Союзу п. Косенка на тему «Історичні обставини повстання унії на Україні». Тези лекції такі: характер християнства на Україні, функціональний зв'язок його з владою, упадок національної держави і церкви, зусилля литовсько - польської держави, направлені на оволодіння православною церквою з політичною метою, прокинення церковної самодіяльности православних мас перед унією, прикра позиція православної ієрархії, унія як політична уступка ієрархів державній владі, собор в Бересті 1596 року, наслідки унії церковні і загально - національні.

В Польщі

— З діяльности Уповноваженого Головної Еміграційної Ради по організації допомоги укр. збігцям у Фінляндії д-ра Л. Чикаленка. Свого часу Гол. Емігр. Рада, звернувши увагу на збільшення в Фінляндії утікачів з Соловецького заслання і на те тяжке становище, в якому вони опинялися, перейшовши кордон, звернулася до д-ра Л. Чикаленка з проханням на себе прийняти тур-

боти організування допомоги цій новій категорії української еміграції. Отже діяльність Уповноваженого по цей день дала такі результати.

Зібране 982 зл. п. і 360 кор. ч. видано збігцям 290 зл. п. і 360 кор. ч. Решта грошей піде на допомогу збігцям в разі їхнього виїзду з Фінляндії кудись на роботу.

Крім грошової допомоги направлено збігцям кілька десятків книжок. Для збільшення фонду допомоги збігцям випущено брошуру під редакцією д-ра Л. Чикаленка під назвою «Соловецька каторга». Є надія, що в Фінляндії заснується крім того спеціальний комітет опікування українськими збігцями.

В Чехії

— З життя українських пластунів на еміграції. Українські пластуни, опинившись на еміграції, почали відновлювати свої організації. Так вже в 1920 р. повстала Укр. Скавтова Організація (УС-ОР) в Празі, а трохи згодом і в інших еміграційних центрах. Увесь час всі емігр. пластові організації підлягали Пластовій Команді у Львові. Як відомо, польська влада розв'язала у минулому році укр. пласт. в Галичині. Емігрантські пластові відділи рішили тоді створити всемігрантську пластову організацію й з цією метою скликали підготовчий з'їзд у Празі (2 листопаду 1930 р.), на якому постановили утворити статутове товариство — Союз Українських Пластунів Емігрантів (СУ-ПЕ). Вибрана з'їздом тимчасова Команда виробила статут, який дала на затвердження чеській владі (цей статут вже затверджено). 7-го червня ц. р. відбувся 1-ий з'їзд, на якому були умандатовані представники з Парижу, Праги, Данцигу та ин. Тут було обрано постійну команду на чолі з Д. Козницьким та доручено їй взяти в свої руки керму над всіма пластовими організаціями на еміграції. Наближався час слов'янського пластового з'їзду (28 червня — 3 липня) і нова Команда велику увагу при-

святила підготовчій праці для виступу українських пластунів на цьому з'їзді.

В Югославії

— Українська Громада «Кобзар» у Смередеві. В кінці 1925 року заходами п. Пилипа Чорного, бувшого курсового старшини Київської інструкторської школи старшин за часів Центральної Ради і гетьманства, у місті Смедереві повстала маленька група українських патріотів, яка згодом була ним організована в Український аматорський гурток. Та в часи повстання гуртка не було що і думати про якість офіційне наше існування та про затвердження статуту організації, бо наші «приятелі» москалі, що мають тут великий вплив, всіляко перешкоджали тому. Самому ініціаторові п. Чорному не раз навіть загрожували висилкою не лише з Смередева, але і з Югославії. Але справу всеж посували, об'єднання українців йшло. Найбільше працювали п. п. Коробко та Жежеленко, що допомагали п. Чорному у цій важкій роботі. Тепер вже на решті маємо затверджений міністерством статут Української Громади «Кобзар» в Смередеві, як української культурно - просвітньої організації. Зараз в Громаді нараховується 56 членів, більшістю кубанці-українці.

12 липня Громада одбула перші загальні збори для обрання Управи Громади. Головою було обрано п. Дворецького, секретарем — п. Чорний, скарбником Медведів - Козюра.

До цього часу виставлено було українцями «Невольник» (що 4 рази пройшов при повних зборах), «Хмара», «Різдвяна Ніч», «Вечорниці», «Наталка Полтавка», «Кум Мирошник» і дрібні п'єси під режисурою п. Коробка. Декорації виготовляв п. Жежеленко.

Зараз Управою Громади ухвалено у найближчому часі відкрити хату - читальню для членів і співчуваючих, зробити прапора з державним гербом. А по відкриттю свого помешкання розпочати шир-

шу пропагандну працю серед місцевого населення. Ухвалено також організацію театральної секції і громадського хору.

Українець.

Бібліографія

НОВІ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ.

Вийшли з друку:

Том II «Праць УНІ» (Серія статистична, книга 2) — Тиміш Олесевич. — Статистичні таблиці українського населення ССР за переписом 17 грудня 1926 року. Стр. 128, in 4-e

Том IV «Праць УНІ» Серія філологічна, книга I. — Др. Константин Чехович. — Олександр Потебня український мислитель-лінгвіст. Стр. 188, in 8-0.

Том V «Праць УНІ». Серія правнича, книга I. — Проф. О. Лотоцький. — Українські джерела церковного права. Стр. 320, in 8-0.

Друкуються:

Том I «Праць УНІ». Серія статистична книга I. Збірник «Українське населення ССР». Збірник містить роботи, присвячені розробці даних про українське населення совітських держав по останньому перепису 1926 року. Збірник складається з таких праць В. Садовського: Огляд літератури про українську демографію; Т. Олесевича: Загальний нарис території і населення УСРР; О. Пителя: Національні відносини на Україні в світлі статистики; О. Чубенка: Регістрація мовної і національної ознаки в переписі 1926 р.; Т. Олесевича: Розселення народностей УСРР; В. Садовського: Українці по-за межами УСРР по переписі 1926 року.

Том III «Праць УНІ». Серія економічна. Збірник «Сучасні проблеми економіки України.» Збірник складається з таких праць: Є. Гловінського: Проблема розрахункового балансу України; К. Маціевича: Сільсько - господарська політика УСРР в світлі аграрної кризи; В. Садовського: П'ятилітка і народно - господарчі ін-

тереси України. — Новини економічної літератури. — Бібліографія: Том VI «Праць УНІ». Серія мемуарів. Збірник — Спогади Л. Василевського, С. Стемповського, М. Галина.

— «Соловецька каторга» (документи). Редагував О. Чикаленко. Варшава 1931. Склад видання УЦК в Польщі. Варшава.

Документи, що їх зібрав д-р Л. Чикаленко, писані самими потерпівшими, це справжня «крівава книга» терпінь українського народу під «московським караулом». Те, що малюють наївні і прості оповідання засланих-селан і робітників українських, во і'мя яких робить свою ганебну роботу совітська влада, перевищує по своїй драматичній реальності всяку уяву.

Картини садичного знущання над нещасними в'язнями, що їм малюють утікачі, нагадують собою Дантівське пекло, з тою лише різницею, що пекло Данте було поетичною фантазією, тоді, як большевицьке пекло це справжня реально - жорстока безодня сліз, знущання і крові, для мільйонів беззахистного населення.

Те, що робиться в в'язницях СССР, над якою красується висіска комунізму і соціалізму, це є всесвітня ганьба. Московська влада була завжди диною; згадати хоча б божевільну різанину Івана Грозного, колесування, сажання на палі сумної пам'яті Петра І і т. д. і т. д., але, те, що показують тепер большевики не може піти навіть в приблизне порівняння з тим, що робили кати - попередники. Раніше мучили тіло, але не займали души, сучасні ж московські кати, досягли і останнього. Мало того, що мучать вони самих в'язнів, помста розповсюджується на цілий рід запідозреного чи винного. Висилання родин до Сибіру, в «концлагері» конфіскується майно у сиріт, не допускаються листи до в'язнів з дому і тисячі других скорпіонів падають на совітських громадян, що чимось звернули на себе увагу нової інквізиції.

Те, що робиться в СССР і як

його малюють документи — це в сто раз соромніше того, що робили інші рабовласники. Проте на рабовласників повстала Бічер - Стоу, повстав цілий світ. Диких же звірів московських навіть запрошують на міжнародні конференції, з ними складають договори. Несміливо протестують проти них навіть такі міжнародні організації, як французьке т-во «Ліга захисту прав людини і громадянина».

Ми згодні з редактором документів, що

«мусимо всі дбати, щоб світла перемога української державности не була заплямована», себ-то, щоб повстання української держави в наслідок перемоги над Москвою, — «не вилилася в безглузду стихійну помсту». Але мусимо сказати, що ті, хто державну владу використовує, як бандити й мародери, не можуть сподіватися ні на яку ласку, ні Божу ні людську. Проти влади подібної московській не може бути ніяких моральних вагань. Те, що вона робить з своїми політичними в'язнями, дає вже одно підставу і повне право нищити її всякими способами.

Українська еміграція повинна вжити усіх способів, щоб озброїти морально проти большевиків цілу світову опінію. За муки, які вони завдають українському населенню своїми концлагерями, «стенками», одиночками і рострілами, хай їх цілий культурний світ посадить в «концлагер», хай СССР зробиться їхньою могилою, клавдищем їхнього безглузлого нелюдського божевілья.

«Соловецьку каторгу» треба перекласти на всі мови; ми певні, що ця книжка досягне своєї мети і штовхне світову опінію на боротьбу з московськими хунхузами.

І. Заташанський
— Elise Despreaux.
«Trois ans chez les Tzars rouges». Aux éditions Spes. Paris 1931.

Книга пані Деспрео, що з кінця 1924 р. протягом 3-х років стояла на чолі французької школи в Москві і вдумливо і об'єктивно приглядалася до всього, що навкруги неї робилося, хоч є лише швидким нарисом большевицької дій:

сності, проте уявляє собою значний інтерес, бо авторка знала добре Росію до революції, володіє московською мовою і добре знайома з московським життям, культурою і політикою здавна.

Тим більше цінний являється її присуд не так большевизму, який на її думку йде уторованим шляхом московського історичного розвитку, як цілої московської історії, що є не чим іншим, як «марксизмом під татарським соусом», однаково за царів білих, як і за царів червоних.

«Ширий інтернаціоналізм у Москві був лише в час домінування жидівства», але «сьогодня національна російська ідея, що довго конала під чоботом інтернаціонального комунізму, взяла гору. Коли вона не висловлюється в промовах, вона направляє її повагом до Азії, бо вона вже не є ні європейською, ні слов'янською, але чисто азійською».

«Кремлівські володарі мають ніжність лише до маленьких некультурних і відсталих народців Азії. Україна, колиска руської цивілізації, здавлена під тяжким ярмом».

От куди і до чого йде московський імперіялізм, що тимчасово прибрав форму комунізму і совітів, але ховає в собі ще може більше дику імперіялістичну експанзію з націоналістичною метою ніж за старих царських часів.

В кінцевому висновку ССРСР для пані Дєпрео це «barbaries hétérogènes à peine éveillées d'un engourdissement seculaire» з тим винятком, що «треба виключити з цього і вирвати з його кігтів справжні слов'янські землі, обдаровані суцільною фізіономією старої і глибоко оригінальної цивілізації колишньої метрополії слов'янства — Київом».

Це попередження про справжній характер московського «інтернаціоналізму» є дуже цінним і дуже інтересним тим, що його чи не в перше взагалі робить чужинка.

Більш того під цим взглядом дивиться вона на всіх росіян навіть, як на безнадійно хворих:

«чуючи, як плескають в долоні емігранти монархисти наступові большевиків в Азії, захопленню України, упадкові незалежності Кавказу, впадуш у відчай від цих людоджерів панрусистів».

Так само глибокого інтересу заслуговують і думки авторки про другорядні питання сучасного СС-СР-ого життя. Вони ясні, влучні і подиктовані тільки чистим і дійсним знанням і цілковитою об'єктивністю. Книжка пані Дєпрео у великій мірі може спричинитися до знищення «єдинонеділимського» миту і зрвання машкари з тої брехні, яка називається ССРСР.

I. Заташанський.

— Globe Terrestre .
G. Thomas. Editeur. 44, Rue N. D.
des Champ. Paris.

За останній час в зв'язку з розвитком укр. національного руху чужоземні географічні видавництва почали відмічати Україну на картах та в атласах. Одною з приємних новинок на франц. ринкові зараз є видання фірмою Тома глобуса з відміченням України, при тому цілком окремою фарбою, що відразу кидається у вічі і звертає на себе увагу. Більші глобуси цього видання придатні і для шкільної науки.

— Р о з ш у к у ю т ь . — Бунчужний 6 стр. дивізії (ген. Безручка), 6 стр. курія Михайло Бранчик (перед тим Запор. групи ген. Омеляновича - Павленка, 16 Запор. ім. гетьм. П. Дорошенка полку полк. Литвиненка) подає свою адресу до відома старшин і козаків обох згаданих частин: Mr. Branczyk, Cernauti str. Closuciu 596. Bucovina. Roumanie.

— Іван Гордун з села Княгинина, Кам'янець - Подільського повіту, свого сина Григорія розшукує. Григорій Гордун був козаком армії УНР, що при відступі був інтернований в Польщі, а потім їздив як шофер. Адреса батька: Hordun. Lucia Veche, Fabr. de Zokar. Cernauti. Bukovina. Roumanie.

Зміст

— Париж, неділя, 2 серпня 1931 року — ст. 1. — С т . С і р о п о л -
к а . Д е -які риси з життя школи на сов. Україні — ст. 2. — Г л . Л.
На східньому фронті без змін — ст. 4. — В . З а в а д с ь к а . Жінка в
XX віці — ст. 9. — О л . Ш у л ь г и н . І. Прелюдії — ст. 15. — Є.
Г л о в і н с ь к и й . В Росії совітській — ст. 18. — «Теж переклад» —
ст. 24. — П'яті роковини смерті С. Петлюри — ст. 26. — П л а с т у н -
к а — Українці на слов'янському Јамбогее в Празі — ст. 28. — W. На
рідній не своїй землі — ст. 33. — І. Л и п о в е ц ь к и й . П'ята виставка
Мистецького Гуртка «Спокій» — ст. 34. — З життя Укр. Станиці в Поль-
щі — ст. 35. — Від Головної Еміграційної Ради — ст. 37. — З широкого
світу — ст. 38. — Х р о н і к а : З Великої України — ст. 40. — З життя
укр. еміграції: У Франції — ст. 41. — В Польщі — ст. 43. — В Чехії — ст.
43. — В Югославії — ст. 44. — Бібліографія — ст. 44.

ВІД ГЕНЕРАЛЬНОЇ РАДИ

С. Окатий au Gier par Mauleon de Armagnac (Gers) може вказати
безробітним членом Союзу Укр. Емігр. Орган. у Франції працю на
Фермі. Писати негайно.

Вийшла з друку

КНИЖКА

„СОЛОВЕЦЬКА КАТОРГА“

(документи) під редакцією Л. Чикаленка, 72 стор.

Ціна 1 зол. 50 грош. Чистий прибуток від продажу призначається
на д о п о м о г у збігцям з Соловецьких островів.

З замовленнями звертатись по адресі: Варшава, Подвале 16, пом.
15. Книгарня УЦК.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

ТЕОДОР САВУЛА

У ВІДНІ

має на складі у с і у к р а ї н с ь к і книжки, листівки, карти-
ни, мапи і укр. товариські значки. На бажання висилає свій великий
ілюстрований каталог. Адресуйте:

Ukrainische Buchhandlung Theodor Sawula, Wien I. Riemerg. 2
Autriche.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, буде виходити в 1931 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1931 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1-2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 леїв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

у Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris V.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуба»: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario, Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — П р а г а: Pl. Filonovic. Horni Cernosice u Prahy, c. 107; П о д є б р а д и — п. інж. М. Вільчек. Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J Lipoweski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipoweski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103, Av. A. New York, N. I., U. S. A. 6. В Царьгороді: М. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istamboul. Turquie

---

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагус — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.